

HÉVÍZ

Művészeti és társadalmi folyóirat

XX. évfolyam • 2012/4 • Ára: 300 Ft

Tristan és Isolda

Márton László

fordításában

Krusovszky Dénes,

Szoliva János versei,

Jászberényi Sándor novellája

Ruszt József levelei

Jordán Tamásnak

Az igazi miccs

titkos receptje Bukarestből

Cséby Géza

a Balatoni Íróhétről

Bánffy Miklós

reneszánsza

Nyílt víz

Gottfried von Strassburg: Tristan és Isolda szerelmi vallomása (fordította: Márton László)	5
Krusovszky Dénes: Gyors fogyatkozásban; Az Augarten fái fölött (prózaversek)	10
Jászberényi Sándor: Az ördög egy fekete kutya (novella)	12
Szoliva János: Belénk mar (vers)	26
Szabó Marcell: Az uzsonna (vers)	27

Hajószakács

Kinizsi Giusz Zoltán: „Jó bojárók és derék polgárok, Isten hozta Méltóságaitokat!” (<i>A bukaresti Sörös Szekér regényes története</i>)	31
--	----

Vízibicikli

Literary gentleman (<i>Szederkényi Olga beszélget Ablonczy Balázs történésszel és Dávid Gyula irodalomtörténésszel gróf Bánffy Miklósról</i>)	41
---	----

Hullámverés

Vincze Ferenc: A körzet végnapjai (<i>Bodor Ádám: Verhovina madarai</i>)	55
Somogyi Zoltán: „Csak” egy érzékeny gyomor története (<i>Péntek Imre: Hajtűkanyar</i>)	57
Pálos Máté: Győztek a képek (<i>Kővári Orsolya: Árnékvilág – Tarr Béla-retrospektív</i>)	59

Öböl

Cséby Géza: „Boldog írói táborozás a Balaton mellett...” (<i>Baltoni Íróhét 1932, 1982</i>)	65
Muszatics Péter: Meglepő, de érthető (<i>Festeticsék egy 1938-as Life Magazinban</i>)	69
„Amolyan eufória ez” (<i>Jordán Tamás és Ruszt József levelezéséből</i>)	72

Hévíz
Művészeti és társadalmi folyóirat
Megjelenik kéthavonta

Főszerkesztő: Szálinger Balázs
Szerkesztő: Cserna-Szabó András
Olvasószerkesztő: Cséby Géza

Szerkesztőbizottság: Cserna-Szabó András, Cséby Géza, Hinger Tamás,
Óry Rózsa, Szálinger Balázs, Szántó Endre

Alapította Dr. Kiss Lajos
Kiadja Hévíz Város Önkormányzata, 8380 Hévíz, Kossuth Lajos utca 1.
Felelős kiadó: Papp Gábor polgármester
e-mail: hevizfolyoirat@gmail.com

Tördelés, layout: Leon Creativon Kft.
Nyomás és kötés: T-CONT Kft., Hévíz

ISSN szám: 1216-8181

NYÍLT VÍZ

Gottfried von Strassburg

TRISTAN ÉS ISOLDA SZERELMI VALLOMÁSA

- 11915 Gyakran változik arcszínük.
Változó arcszínű mindkettejük.
Változik arcuk folyamatosan:
hol elsápad, hol lángol pirosan.
Pirosan lángol vagy elsápad:
- 11920 amily színt a Szerelem átad.
Ebből mindkettejük ráébred
-- mert ilyesmit akárki megérthet --,
hogy valami Szerelem-féleség
mindkettejük lelkében ég,
- 11925 s a szeretett személy a Másik.
Viselkedésükön rögtön meglátszik,
hogy ezek egymást szeretik.
Csak az alkalmat keresik,
hogy mikor eshet gyöngéd suttogás.
- 11930 A két szerelmi orvvadász
egymásnak gyakran állít
kelepcét, készíti csapdáit.
Verem, lépvessző, madárháló:
vagyis válasz s kérdés, válaszra váró.
- 11935 Sokat beszélgetnek egymással.
Isold lányos tartózkodással
beszél Tristanhoz eleinte.
Alig mer közeledni szinte
a kedveséhez, vagy csak kerülővel.
- 11940 Felidézi, mik történtek idővel.
Hogyan ért Tristan Dublinban partot,
ahová egy csónakban tartott
egyedül és megsebesülve,
majd az ő anyjához kerülve,
- 11945 hogyan esett a gyógyulása,
és emlékezett a tanulásra,

melyben Tristan irányította,
 s tőle az írást elsajátította,
 meg a zenét, meg a latint,
 11950 s a kerülők után megint
 Tristannak emléket idéz
 arról, hogy milyen nagy vitéz,
 a sárkányt hogy ejtette el,
 s ő, Isold kétszer hogy ismerte fel:
 11955 a tócsában és a dézsában.
 Egyik sem beszélt egyfolytában.
 Hol az ehhez, hol ez ahhoz szólt.
 „Jaj” -- így Isold --, „mikor jó alkalom volt,
 hogy ott a fürdőben megöljelek,
 11960 s én mégis megkíméltelek,
 jaj, Istenem, miért esett úgy?
 Ha akkor tudom, amit most eszem tud,
 biztosan megöltelek volna!”
 Szól Tristan: „Miért, szép Isolda?
 11965 Mi bánt? Mit tudsz? Milyen titok?” --
 „Éppen az bánt, amit tudok!
 Amit látok, nekem keserűség!
 Bánt a tenger és bánt az ég!
 Gyötör a lelkem és a testem!”
 11970 Megroggyan, s kis híján elesten
 Tristanra dől önkéntelen.
 Mostantól már mindkettő féktelen.
 Lassan könny futja el Isolda két
 tükörtiszta szemét.
 11975 És lassan a szíve kitégűl,
 és édes szája kettétárul,
 és lassan lehajtja fejét.
 A férfi ekkor kedvesét
 átölelve, zárja karjaiba.
 11980 Ölelése nem szoros, nem laza,
 hanem, ahogy ölel egy idegen.
 De lágyan szól, nem hidegen:
 „Mondd meg nekem, te drága szép:

mi bánt? Mért sóhajtasz eképp?”
 11985 Szerelem sólyma, Isold mondja:
 „A szívemnek *lameir* a gondja.
Lameir kedvemnek mély gödör.
Lameir, ami engem gyötör.”
 Amint Isold „*lameir*”-ozik,
 11990 Tristan jól elgondolkozik.
 Arra irányul számvetése,
 mi e szónak a jelentése.
 Végiggondolni egyszerű:
l'ameir annyi, mint keserű,
 11995 *la meir* tenger, *l'ameir* Szerelem.
 Látja: e szóban van több értelem.
 Tristan kihagyja a Szerelmet,
 s kérdi a két másik értelmet.
 Szava a Szerelemről nem szól,
 12000 ki mindkettejüknek parancsol,
 s mindkettejük vigasza, vágya.
 Szavának víz és íz a tárgya.
 „Neked, szép Isold, úgy képzelem,
tenger és *keserű* a gyötörelem.
 12005 Neked a szél s a tenger rossz ízű:
 neked mindkettő keserű.” --
 „Nem, uram! Kelmed mit beszél?
 Nem bánt engem tenger, se szél!
 Békén hagynak ők egyaránt.
 12010 Csak a *lameir* az, ami bánt!”
 Tristan e szóra fölfigyelve,
 s látva: Szerelem az értelme,
 Isold fülébe odasúg:
 „Drágám, én is azt érzem, ugyanúgy.
 12015 Te és *lameir*: ti kettőtökre vágyom.
 Szép Isold, úrnőm, boldogságom:
 a személyed és a szerelmed,
 ti ketten bennem az értelmet
 megzavartátok, eszem elvettétek.
 12020 Már látom, az útról letérek

oly messzire, olyannyira,
hogy vissza nem jutok soha.
Csak bánt és csak lelkekre tör,
csak szomorít és csak gyötör
12025 mindaz, amit lát a szemem.
A nagyvilágon semmi sem
kell nekem, szívem csak érted dobog!" -
„Uram, velem is így áll a dolog.”

Mikor a szerelmesek észlelik,
12030 hogy egyformák érzéseik,
és szívüket közös vágy irányítja,
ez gyötrelmüket csillapítja,
de napvilágra is segíti.
Most már bátrabban szólítja s tekinti
12035 egymást a két szerető:
a nőt a férfi, a férfit a nő.
Az idegenség tűnt távolba:
Isold Tristant, Tristan meg őt csókolta
nagy szeretettel és gyöngéden.
12040 A szerelmi kín enyhüléseképpen
szép kezdet, mely nem fordítható vissza.
Mindkettő kitölti, kiissza
az édességet, mely szívükből árad.
Valahányszor alkalom támad,
12045 ők együtt vannak itten-ottan,
nagy meghittségben, nagy titokban:
olyan gondosan elkendőzve,
hogyan senki sem veheti észre.

(Márton László fordítása)

A fordításról

Gottfried von Strassburg Tristan-regénye egyike a középkor legkimagaslóbb epikai alkotásainak, egyszersmind a modern lélektani regény egyik fontos előfutára is. Szerzőjéről a keresztnévén kívül semmit sem tudunk azon kívül, ami a művéből kiderül róla: széles látókörű, művelt és tapasztalt ember lehetett; nem előkelő származású, mégis az udvari és a lovagi élet, valamint a teljes korabeli társadalom jó ismerője. Járatos volt számos művészeti ágban és egyéb mesterségben ugyanúgy, mint az emberi lélek dilemmáiban és belső ellentmondásaiban. Nyitott gondolkodású, türelmes ember volt, legalábbis a művében olvasható meditatív részletek ilyennek mutatják. Volt érzéke a költészet emelkedettségéhez, megvolt benne a nagyepikai hosszútávutatók előrelátása és kitartása, ugyanakkor finom humorérzéke is volt. Művének egyik utalásából tudjuk, hogy Walther von der Vogelweide kortársa volt; ennek és egyéb, közvetett fogódzóknak alapján a filológusok úgy számítják, hogy művét valamikor 1210 előtt írhatta. Valószínűnek tartom, hogy nem volt már fiatal, amikor belekezdett nagy művébe, és talán ezzel magyarázható, hogy nem fejezte be: a ránk maradt húszezer verssor a cselekménynek csupán a tetőpontjáig viszi el az olvasót; a végkifejlet, melyet a Tristan-mondakör más feldolgozásaiból ismerhetünk, hiányzik. Néhány emberöltővel később, egymástól függetlenül, két költő is megírta a töredékben maradt mű befejezését, Ulrich von Türheim és Heinrich von Freiberg, mindkettő a maga észjárása és vérmérséklete szerint, ám költői tehetségben egyikük sem közelíti meg Gottfriedot. A befejezés igényén kívül a kéziratok sokasága is mutatja a mű korabeli népszerűségét: a XIII. és a XIV. századból huszonnég teljes másolatot tart számon a szakirodalom.

Az itt olvasható rövid részlet hosszú és szövevényes előzményét ezúttal még dióhéjban sem tudom elmesélni. Elég annyit mondanom, hogy Gurmun ír király leányát, Isoldát Marke cornwalli király, Tristan nagybátyja készül feleségül venni, és Tristan sikeres lánykérés után viszi haza a menyasszonyt, csak hogy a hajón egymásba szeretnek, amiből nagy boldogság és még nagyobb tragédia lesz. Tristan előzőleg „Tantris” álnéven élt a dublini udvarban, ő tanította meg a lányt zenélni, tehát már előzőleg közel kerülhettek egymáshoz. Ez pedig azzal is együtt járt, hogy a lány egyszer, fellobbanó (jogos) haragjában csaknem lekaszabolta Tristant. Most pedig szerelmet vallanak egymásnak. Parméniai születésű cornwalli lovag és ír királylány ófrancia szójátékkal tudatják egymást érzelmeikről, középfelnémet kontextusban: számomra pillanatnyilag ez jelenti a sokat emlegetett európaiságot, melyet a magam részéről azzal gazdagíthatok, hogy most mindez magyarul szólal meg.

Márton László (Budapest, 1959) Babérkoszorú-díjas író, fordító.
Legutóbbi kötete: Te egy állat vagy! (Jelenkor Kiadó, 2011)

GYORS FOGYATKOZÁSBAN

Fel sem kelt még egészen a nap, csak egy távoli, világosabb sáv mutatta jelenlétét az égen, ők már meg is érkeztek, teherautókkal és lerobbant, régi buszokkal jöttek a tépők, fáradt öregemberek kászálódtak elő a ponyvák alól, és elmerevedett ízületekkel támolyogtak ki az öregasszonyok a buszok rozsdával körbefutott ajtóin, érthetetlenül dűnnyögve, nehéz és minden bizonnyal jelentéktelen szavakat motyogva, fogták is azonnal, állították fel a primitív fóliasátor gerendáit, vitték befelé a padokat, mások meg az állatokat terelgették egy távolabbi nyíláshoz, ahol az adogatók álltak, az én kezembe pedig, mintha többre nem lennék érdemes, egy bádogedényt nyomtak, ami valami fehér porral volt tele, hogy járjak ezzel körbe egész nap, megállás nélkül és ha felszakad valamelyik állat bőre, egy kis műanyag lapáttal azonnal szórjam le a sebet, így is tettem, de ahogy a nap előrehaladtával egyre fáradtak a tépők, egyre több hibát vétettek, nekem pedig egyre nehezebb volt időben odaérnem mindegyik sebhez, mindegyik vérző, meghasadt testhez, ezért mind sűrűbben ordították a nevemet, illetve előbb csak azt, hogy fiú vagy, te gyerek, de aztán megtanulták a nevemet is, és ahogy lassultam, már nem csak azt kiáltották, de szidalmakat is, egyre bonyolultabb trágár mondatokat, és fuldokolva röhögtek, hiszen volt idejük, ők csak ültek, én meg mind lomhábban értem a hatalmas, sötét sátor egyik sarkából a másikba, a végén már alig vonszoltam magam, zihálva próbáltam még megközelíteni az utolsó néhány sebesült állatot, és a fertőtlenítőszer is fogytán volt, aztán egyszer csak vége lett, elkészültek, és, bár nehezkesebben, mint hajnalban, mégis, gyakorlott mozdulatokkal szétszedték a sátrat, felgöngyölték a verejtékbe, ürülékbe és vérbe ragadt pihével borított fóliát, beemelték egy teherautó platójára, engem is felranciaáltak egy másikra, majd elindultunk, közben ismét nem volt már több a nap, csupán gyér fényű sáv a horizonton, gyors fogyatkozásban, mégis, ahogy a fel-fellibbenő ponyva alól visszanéztem, láttam még, hogy az egész legelő nehéz rózsaszínben dereng, és tudtam, hiába zárul ránk hamarosan az éjszaka, az áthatolhatatlan sötét alján összetömrülő reszketéstől többé úgysem szabadulhatok.

AZ AUGARTEN FÁI FÖLÖTT

P. B.-nek

A gesztenye és kőrisfák takarásából nem vettem észre rögtön a tornyot, mégis, mintha már akkor megéreztem volna azt a különös súlyt, amivel jelenléte telepedett rá mozdulatainkra, tekintetünkre, közös időnkre a parkban, évek óta nem láttuk egymást, vagy csak futólag, mégis úgy sikerült folytatnunk egykori beszélgetésünket, mintha tegnap hagytuk volna abba, gyanúsan egyértelműen került minden részlet a helyére, megváltozott arcok, terméketlen szerelmek, régi ismerősök élete vagy halála, mintha minden magától értetődő lenne a barokk park formára nyírt bokrai közt, fegyelmezett lombkoronái alatt, ahogy az egész rettenetes gondolat, ami alapján a növények sorrendjét és alakját eltervezték, belénk szivárgott volna, a hőségben izzadó kőpadok, az árnyékban kocogó nők és férfiak, a pokrócokon napozó egyetemisták látványával együtt, cipőinket kézbe véve, mezítláb sétáltunk egy füves sáv szélén, aztán, ahogy a tisztás belseje felé indultunk, eltávolodva a fasortól, a megváltozott látószögben egyszerre feltűnt a betontorony teteje, és onnantól másra már nem is tudtam figyelni, meggyorsítottam lépteimet s kissé oldalra fordított fejjel követtem végig, ahogy a vasbeton szerkezet kitarult az Augarten fái fölött, hallottam, hogy beszélsz még, de nem tudtam kivenni a szavaidat, egy közös egyetemi szemináriumot említettél talán, amin mindketten részt vettünk, hogy emlékszem-e, valami ilyesmit kérdeztél, csakhogy én már eltávolodtam tőled és a bunkertorony arányos, nagyszerű alakját figyeltem, ezt az egyszerre lenyűgöző és iszonyatos formát, a szinte elviselhetetlen tömeget, ami mégis, tulajdonképpen kecsesen terhelődött a parkra, és a feszültséget, ami a barokk ösvények öncélú pompája és a háborús épület nyers praktikuma, letisztult, gyomorforgató őszintesége között vibrált, egészen addig, míg egy váratlan pillanatban összhangba nem fordult, csakhogy, ezt is meg kellett értenem rögtön, mi ellenünk fordult összhangba ez a két embertelen rész, a mi létezésünket vonták kétségbe a szögletesre vágott lombkoronák és a légvédelmi torony fenyegető betonerkélyei is, indulni akartam rögtön, menekülni, de te ehelyett leültél a bunker árnyékába, mert itt legalább hűvös van, mondtad, aztán a spontán öngyulladásról kezdted beszélni, vagy csak én képzeltem, hogy arról beszélsz, nem tudom már, mindenesetre, mivel más nem tudtam tenni, még egyszer, utoljára, megköszöntem, hogy elhívtál magadhoz.

Krusovszky Dénes (Debrecen, 1982) József Attila-díjas költő. Legutóbbi kötete: A felesleges part (Magvető, 2011)

AZ ÖRDÖG EGY FEKETE KUTYA

1.

A hold magasan járt a város felett. A fénye megvilágította a felhőket, az emeletes házakat, a vörös hegyeket. Hűvös volt, mint minden este a hegyekben. A városban nem volt áram, csak a hold fénye folyt végig a sikátorokon, mint az alvadt vér.

„A vihartól ilyen.” – mondta Abdulkarim, amikor észrevette, hogy bámulom. „Vihar volt a sivatagban, és a portól látszik vörösnek a hold.”

Mélyet szívott a cigarettából. Mióta nála laktam, mindig a mecset tetején fejeztük be a napot. Jó volt kiülni az éjszakai levegőre, hasist szívni és beszélni erről-arról. Az ágyúzást pár napja fejezték be a sana'a-i csapatok. Csend volt, csak a hold sütött a városra, megvilágítva a romokat.

„Holnap jó idő lesz” – mondta az imám.

„Ezt honnan tudod?”

„A feleségem hallotta a rádióban.”

Elmosolyodtam, és átvettem a cigarettát. Abdulkarim a negyvenes éveinek elején járt, a szakálla már teljesen ősz volt. Egészen pontosan két hete laktam nála a mecsetben, mióta a Hotel Mekkát, az egyetlen szállót a városban találta érte. A sana'a-i csapatok ágyúzni kezdték a várost, véletlenül lőtték szét a hotelt. Mire visszaértem a hegyek között lakó huthiktól, már csak az épület romjai és a sajnálkozó tulajdonos fogadott, aki közölte, hogy nem tudja visszaadni a kétszáz dolláromat, mert etetnie kell a családját. Nem volt más ötletem, bekopogtam a mecsetbe, ahol Abdulkarim volt az imám. Nagylelkű volt, és befogadott. Hamar megkedveltük egymást.

„Mit gondolsz, mikor jönnek vissza a külföldiek?” – kérdezte.

„Nem tudom. Még egy hét szerintem.”

Valójában fogalmam sem volt.

Az utakat a mudzsahidok ellenőrizték, gyakoriak voltak az emberrablások. A legbiztonságosabb mód, hogy visszatérjek a fővárosba, a humanitárius szervezetek fegyveres konvojai lettek volna, de a harcok kezdetekor mindenkit evakuáltak. Én maradtam egyedül.

„Sok a halott” – mondta Abdulkarim. A sebesültek ellátásának megszervezése is az ő munkája volt. Orvos nem volt, a fájdalmukat ópiummal csökkentették. A város tele volt ragacsos, nyers ópiummal, az Afganisztánból visszatérő mudzsahidok hozták.

Az ópium csillapítja a fájdalmat, és még szép álmokat is hoz. A súlyos sérültek végigaludták a haláltusájukat, aludtak, míg le nem állt a szívük. Ez jó halál a nyílt törésekhez, égéshez, gyomorlövésekhez képest.

Abdulkarim felállt, és kinyújtózott a korlátnál. A dzsalabjájába belekapott a szél.

„Holnap jó idő lesz” – mondta.

„Reméljük.”

„El kellene vinnem a lányokat labdázni. Ne csak a háborúra emlékezzenek a gyerekkorukból.”

„Igen, biztosan örülnének neki.”

Két kislánya volt, egy három- és egy öt éves. Gyakran összefutottam velük a házban. Megengedte, hogy hallgassam, amikor felolvas nekik esténként a Koránból, és elmagyarázza a szúrák jelentését. Csak a feleségével nem találkoztam. Abdulkarim hosszasan kért bocsánatot, hogy nem mutathatja be nekem. Ugyanis nő csak akkor tartózkodhat férfivel egy szobában, ha az vérrokon vagy a férje. Ez a szokás Jemenben, ezért szoptatják körbe a csecsemőket a nők, hogy meglegyen a vérrokonság. Csak az elkészített ételek és a kimosott ruháim jelezték, hogy ő is a házban él.

„Menjünk aludni, barátom. Talán holnap be tudjuk fogni a szaudi tévét, és megnézhetjük a meccset.”

„Insallah.”

„Megszerelem a parabolát.”

Felhajtottam a maradék karkedjáját, amit ittunk. Hideg volt már és savanyú, csípte a szájpaddásomat. A kezembe vettem a kancsót, és ügyelve, hogy ne vágódjak el a vályoglépcsőn, elindultam lefelé. Abdulkarim, kezében a petróleumlámpával, előttem ment. Az árnyékaink imbolyogtak a falon, ahogyan nagyokat lépve haladtunk lefelé a félméteres fokokon.

Leértünk az emeletes ház második szintjére, ahol a fekhelyem volt. Gyékényszőnyegből és lópokrócból állt. Nem volt ablak, a szél nem fúj be, mint a felsőbb szin-

ken. Reggelre azonban ez a szoba is kihűlt, ébredéskor láttam a leheletem.

„Jó éjt barátom, reggel keltelek” – mondta Abdulkarim, és kezét fogott velem. Megfordult, és elindult a legalsó szint felé, ahol a feleségével lakott. Ekkor éktelen dörmögés hallatszott lentről. Valaki két kézzel verte a mecset zöld vaskapuját. Mindketten lerohantunk a bejárathoz.

Abdulkarim félretolta a vasreteszt, és szélesre tárta a kaput. Egy tizenéves fiú állt az utcán. Mezítláb, foltos ruhában. Éppen, hogy serkent a bajsa. Az övébe egy régi parabellum pisztolyt tűzött. Dobbantott a lábával az idegességtől, forgatta a szemeit.

„Csakhogy kinyitottad a kaput, Abdulkarim” – mondta.

„Mi járatban, Abdulmuji?” – kérdezte a házigazdám. „És hol van a nyájad?” – tette hozzá.

„Az ördög jár a hegyekben” – mondta a fiú remegve.

Ekkor hallottam először a fekete kutyáról.

2.

Abdulkarim meggyújtotta a petróleumlámpást, a fénye bevilágította a mecset sarkát, a zöld gyékényeket. Abdulmuji a falnak dőlve ült, és egy kecskebőr tömlőből vizet ivott. A víz végigfolyt az állán, foltokban lemosta a koszt. Hosszan és sokat ivott, mi pedig türelmesen vártunk, hogy befejezze.

„A barlangsírnál legeltettem a kecskéket, mint mindig” – kezdte a fiú. „Mozgást hallottam odabentről, úgy gondoltam, valaki a városból jött ki temetni, így bementem. Sötét volt a barlangban, először nem láttam semmit.” Elcsuklott a hangja és remegni kezdett.

„És mit láttál, Abdulmuji?” – kérdezte házigazdám.

„Bismilláh, az ördögöt! Az ördög volt a sírboltban kutya alakban. A holtak húsát ette és itta a vérüket.” A fiú arca eltorzult a rémülettől, többször is elismételte a sahadát.

„Miből gondolod, hogy az ördög volt, és nem egy kóbor kutya? Te is tudod, hogy csapatosan vadásznak a kóbor kutyák a hegyekben a háború kitörése óta.”

„Vörösen izzott a szeme.”

„Ugyan már. Gondolom, meg sem próbáltad elzavarni.”

„De. Elővettem a pisztolyt a zsebemből, és rálöttem. Kیلőttem az egész tárat a pokol-fajzatra, de meg sem rezdült.”

„És aztán?”

„Felém fordította a fejét. Abdulkarim, én ilyen ocsmány pofát még nem láttam. Mintha nevetett volna az a kutya. Mintha nevetett volna rám. Akkor futni kezdtem,

futottam, ahogyan bírtam.”

„Ebből még nem következik, hogy az ördög volt” – mondta Abdulkarim.

„Egészen a város határáig követett. Csak akkor fordult vissza, amikor elmondtam a sahadát. A próféta neve állította meg.”

Abdulkarim hümmögött, és a szakállát simogatta.

„Kimerült vagy, barátom” – mondta a kecskepásztornak. „Az igazat megvallva, mindannyian fáradtak vagyunk. Holnap megoldást keresünk erre a dologra. Aludj itt a mecsetben.”

Abdulmuji, bár halálosan rémült volt, hallgatott az imámra. Mindannyian aludni tértünk.

Másnap reggel Abdulkarimot a mecsetben találtam. Abdulmuji már nem volt sehol. Megmosakodtam a kútnál, majd bementem az imaterembe, ahol már ki volt készítve a reggelink. Abdulkarim felesége sütötte a kenyeret, gőzölgött a kosárban. Mellé joghurtot és uborkát ettünk.

„Hazaküldtem” – mondta Abdulkarim, amikor megtörte a kenyeret.

„Halálra volt rémülve.”

„Meggyőztem, hogy csak a fantáziája játszott vele. A legkevésbé hiányzik most a cirkusz. Éppen elég bajunk van így is.”

„Hogyan győzted meg?”

„Azt mondtam neki, hogy nyilván nem találta el a kutyát.”

„És ez elég volt?”

„Nem. Odaadtam neki az egyik puskámat is.”

„Miért?”

„Mert Isteni segítségre volt szüksége. Gondoltam, odaadom neki a puskát, és megáldom a tőltényeket. Ebből baj nem lehet.”

„Most nyilván azt hiszi, hogy a puskád majd megfogja az ördögöt.”

„Meg is fogja. Jó puska a Mauser.”

Abdulkarim teát töltött, mindketten ittunk.

„Ma is megpróbálsz cikket írni?” – kérdezte.

„Nem. Lemerült a laptopom.”

„Bekapcsolhatom a generátort.”

„Ne pazarold a benzint. Ha meg is írom a cikkeket, nem tudom elküldeni. Kیلőttek a hálózatot.”

„Nincs kedved feljönni velem a hegyekbe a sírboltokhoz? El kellene rendezni azt a sírt, mielőtt elindul a pletyka. Ketten gyorsan végzünk.”

„Dehogynem” – válaszoltam, majd kimentem megmosni az arcomat a kútban. A víz hideg volt, és zöld foltokat hagyott az ingemen.

3.

Abdulkarim ütött-kopott Triumph 21-esével mentünk. A motorról több helyen lepattogzott a festék, de a bőrülés puha volt, mert az imám rendszeresen lekente olajjal. Jó kis motor, több mint hatvan éves. Ellentétben a modern kínai vackokkal, ez bírta a klímát, az éjszakai fagyot és a nappali hőséget. Durva lópokróck alatt tartotta az udvarban, rendszeresen szerelte, és nagyon büszke volt rá, mert pöccre indult.

Ő vezetett. A dzsalabíjájába belekapott a szél, belefújta az arcomba. Ahogyan elsuhanunk mellettük, a vörös hegyek apró fekete barlangjaikkal úgy festettek, mint a tátott szájú halottak. Vörös por szitált róluk, beletapadt izzadságtól nedves ruhánkba, barna csíkokat hagyott rajta, mint a rozsdá.

Fél órán keresztül kanyarogtunk a keskeny serpentineken, mire a barlangokhoz értünk. Mióta a városi temető megtelt, a sada'a-iak újra a hegyekbe kezdtek temetkezni. A barlangok egészen mélyen nyúltak be a földbe, elég volt fülkék kialakítani bennük, oda tették a holtakat. A többit elvégezte az időjárás, a forró és száraz levegő. A gyolccsal voltak csak problémák, legalábbis ezt hallottam a városban, a gyolccsal, amibe a halottakat varrták. Az offenzíva kitörése óta nem érkezett új szövet a hegyekbe, ami volt, azt szűkösen mérték.

Abdulkarim lassított, majd megállt. Leszálltunk. A barlang, melyről Abdulmuji beszélt, négy méterrel az út fölött volt, oda már nem tudtunk felhajtani a motorral.

„Gyakori az ilyesmi? Mármint, hogy a kutyák rájárnak a halottakra?” – kérdeztem, miközben ballagtunk felfelé.

„Előfordul. Sok a kóbor kutya, a városiak szemetére járnak rá. De háború idején egyszerűen nincs mit enniük a városban. Kimennek a hegyekbe vadászni. Az is előfordul, hogy sakálokkal párzanak.”

„Azt hittem, ez nem lehetséges. A sakál más faj.”

„Kutya az is. Mondjuk, a kisebbik rossz.”

„Miért?”

„Mert a sakál fél az embertől. A kutya nem.”

„Hogy értette Abdulmuji, hogy a halottak véréit itta az a kutya?”

„Gondolom, szó szerint. Nincs víz. Ahol a kutak vannak, ott vannak az emberek is. Azt a kutyát, ami az itatóvíz közelébe merészkedik, biztosan kilövik a pásztorok.”

„Ezért isszák meg a vért?”

„Ezért.”

„És akkor nem halnak szomjan?”

„Nem. Víz az is.”

A barlang bejárata két méter magas volt, kényelmesen befértünk mindketten.

Abdulkarim ment elől, figyeltem, hogy dzsambíjájára teszi a kezét. Valamilyik vacsoránk során mesélte, hogy katona volt, tudtam, hogy a kés az övében nem dísz, mint a fővárosiak öltözetén. Nem is volt különösebben díszítve a tőr, egyszerű bőrtokja volt, melyből kiállt a penge vörösréz markolata. Az imám oldalra fordult, és a barlang faláról levett egy petróleumlámpát, gyufát keresett a zsebében, és meggyújtotta. Az alvadt vér édeskés szaga töltötte meg a barlangot, keveredett a petróleum szagával. A talpunk alatt surrogott a homok.

„Egészen pontosan mit fogunk csinálni?” – kérdeztem.

„Biztosan szanaszét vannak szóródva a testek. Visszatesszük őket a fülkébe.”

„A kegyelet miatt?”

„Igen. És nem akarom, hogy elkezdjenek pletykálni. Errefelé borzasztóan babonásak az emberek. Még csak az hiányzik, hogy szárnyra keljen a pletyka az ördögről.”

Ahogyan mentünk lefelé, a petróleumlámpa fénye imbolygott a falon. A sírbolt öt méter mélyen volt, jól láttuk a kamrák körvonalait. Az első holttest a földön feküdt előttünk, az oldalára fordulva. Félig leszakadt róla a gyolcs, barna volt az alvadt vértől. Abdulkarim letérdelt a halott mellé, letette a lámpást a földre. Közelebb léptem. A férfi torka fel volt tépve, hiányoztak a belsőégei, és az arcából is ki volt harapva több darab. Ronda látvány volt, nem is akartam sokáig nézni.

„Legalább legyenek nincsenek” – gondoltam, és letérdeltem Abdulkarim mellé. Nehezen viselem azokat a holtesteket, melyekben férgek nyüzsögnek.

„Tényleg nagy kutya volt” – mondta az imám, és a holtest melletti nyomra mutatott. Akkor volt, mint egy felnőtt férfi ökle. A bemélyedésből ítélve az állat lehetett vagy száz kiló.

„Itt evett. Ennek a férfinak a húsából.”

„Igen.”

„A többivel csak játszott.”

„Miből gondolod?”

„Itt sok a nyom, de ha megnézed hátrébb a holtesteket, csak feltépte a gyolcsot. Nagy a baj.”

„Miért?”

„Mert megízlelte az emberhúst. Ki kell lőni, mert tudja már, hogy Isten az embert is tápláléknak teremtette. Ezt mindannyian hajlamosak vagyunk elfelejteni.”

„Majd kilövik a pásztorok.”

„Igen. Úgy lesz” – mondta Abdulkarim, a zsebéből elővett egy tűzőgépet, visszahajította a gyolcsot a férfira, és összetűzte. A tűzőgép kattogása visszhangzott a teremben.

„Majd ha megjönnek a konvojok, tisztességesen újratemetjük őket. A shúra ki fog

jelölni egy helyet a városban az új temetőnek, már beszéltünk erről. Na, gyere, fogjuk meg.”

A holttest merev volt, könnyen emeltük vissza a kamrába.

Még négy halott feküdt a földön, mindegyikkel ugyanígy jártunk el. Az utolsót vitük vissza a kamrába, mikor valami megcsikordult a talpam alatt. Lenéztem, egy 9-es töltényhüvely volt. Visszatettük a testet, majd felvettem a földről a hüvelyt.

„Tudod, azon tűnődöm, hogyan értette Abdulmuji, hogy nem fogta a golyó.” – mondtam Abdulkarimnak, és felmutattam neki a töltényt. Az összes kilőtt töltényhüvelyt megtaláltuk.

„Egy ekkora állatot nem fog meg a pisztolytöltény” – mondta hümmögve.

Rossz érzésem lett, mert nem volt nálunk semmilyen fegyver. Abdulkarim újra lehajolt, számolgatni kezdett, majd öles léptekkel a barlang falához lépett.

„Szegény Abdulmuji nem a legjobb céllövő a városban” – mondta, és mutatta a golyók nyomait a falban. A pásztor egyszer sem találta el a kutyát. Elmosolyodtunk, és elindultunk hazafelé.

A nap lemenőben volt, mire visszaértünk a városba. Hirtelen sötétedett. A motorral ráfordultunk a mecsethez vezető útra, a vaskapu előtt nagy tömeg állt, szétnyílt az érzésünkre. A nők hangosan jajveszékelték, a férfiak egy kordét álltak körül, melyen Abdulmuji megcsönkített holtteste feküdt. A pásztor halálában is szorította az imám puskáját.

4.

Lassan gomboltam be a dzsalabíja gombjait, el voltak gémberevedve az ujjaim. Az ablakon túl fákyák fénye imbolygott. Hideg volt már, láttam a leheletemet a szobában. Az udvarra árnyékot vetettek a hegyek, odalent férfiak beszélgettek, értelmetlenné torzítva hozta fel hangjukat a szél az emeletre. A borotválkozástól égett az arcom, oldalra fordultam, és hosszasan bámultam a tál vízre az ágyon, a levetett ingemre, a bőrdzsekimre.

Abdulkarim ragaszkodott hozzá, hogy részt vegyek a férfiak tanácskozásain a mecsetben, az alkalmakra az ünnepi dzsalabíjáját adta kölcsön. Az egyik mekkai zarándoklata alatt kapta, többet ért, mint a teljes fotós felszerelésem. „Nagyrabecsült vendégemnek” – mondta, amikor a kezembe adta a ruhát. Egy idő után megszoktam, hogy bizonyos alkalmakon nem jelenhetek meg nyugati ruhában. Abdulkarim barátsága mellett ez sokat javított a városbéli megítélésemen, kevesebbet kaptam a gyanakvó tekintetekből, még a mudzsahidok is eldörmögtek egy „béke legyen veledet”, ha összefutottunk a piacon.

Nem akartam elkésni. Abdulkarim lecsillapította a megrémült tömeget, és éj-

szakára tanácskozást hívott össze, hogy megbeszéljék a hegyek között emberre vadászó vadállat ügyét. A férfiak már gyülekeztek. Megkötöttem az övet, balra igazítottam a dzsambíját, és elindultam lefelé a lépcsőn. Mire kiértem az udvarra, már mindenki bement a mecsetbe. Csak a falba vert szögekre akasztott puskák nyikorgását lehetett hallani a szélben. Abdulkarim nem tűrt fegyvert a mecsetben. Megszaporáztam lépteimet, levettem a cipőm. Odabent úgy hetven férfi ült és hangosan vitatkoztak. Abdulkarim intett, amikor meglátott.

Leültem a házigazdám mellé, és figyeltem a vitát. Többen megvizsgálták már a holttestet. Abban nagy volt az egyetértés, hogy az állatot, ami ezt tette a pásztorral, le kell vadászni. A város hentese, egy bajszos, pocakos férfi, Badr Al Din hangosan kiabálta, hogy azonnal a hegyekbe kellene indulni, mert „minden elvesztegetett óráért kár”. Sokan hangosan helyeselték neki, mások a csapdaállítás mellett érveltek. Heves vita volt, széles és harsány gesztusokkal és fogadkozásokkal, ahogyan az arabok vitáznak. Abdulkarim nehezen tudta csillapítani a kedélyeket.

A hangzavar egészen addig tartott, amíg a hatvanéves, félszemű mudzsahid, Kháldun fel nem állt. Szürke dzsalabíjában volt, a nyakában hosszú, fekete kendő. A jobb szeme fehéren meredt bele a világba, a szakála a mellkasáig ért. Az öreg az afganisztáni Mardzsahban harcolt a tálibok oldalán, ott veszítette el fél szemét egy rakétázás során, legalábbis ezt mesélte róla Abdulkarim. Régi ellenlábas volt a városban, mert házigazdám túl engedékenynek tartotta vallási kérdésekben. Nem is járt a pénteki imádkozásokra a mecsetbe, inkább otthon imádkozott a követőivel, amiből akadt pár a városban. Csak a tanácskozásokon vett részt.

Az öreg mudzsahid néhány másodpercig csendben állt, épp szemét végighor-doza a férfiakon, amíg csend nem lett.

„Nem lehetséges, hogy a bűneink miatt súlyt minket az Isten?” – kérdezte az öklét a levegőbe emelve.

Abdulkarim arcán aggodalom futott át. Néma csend lett.

„El kell gondolkoznunk azon, miért súlyt minket ennyi csapás” – tette hozzá az öreg.

„Tiszteletre méltó Kháldun” – mondta Abdulkarim, de hangja keményebb volt, mint általában. „Figyelembe vesszük aggodalmad, de a jelek egyértelműek. Egy vadállat prédál a hegyekben. Mivel azonban itt az éjszaka, és a nyomokat nehezen tudjuk követni, azt javaslom, hogy állítsunk csapdát holnap.”

Sokan helyeselték.

Kháldun fintorgott, majd leült. Badr Al Din felajánlotta, hogy a fiaival együtt személyesen ejti el a vadat. A zöldségáros, Szafij-Allah is önként jelentkezett.

Végül az a döntés született, hogy hajnalban, a Fadzsr után indulnak a hegyekbe.

Abdulkarimhoz fordultam és megkérdeztem, hogy a vadászokkal tarthatnék-e.

Szerettem volna látni a hegyeket, a senki földjét.

Házigazdám bólított, majd hangosan azt mondta: „Külföldi testvérünk is önként jelentkezik, hogy segítsen a vadállat megölésében.”

Bejelentése nem aratott osztatlan sikert. Láttam, hogy az öreg Kháldun rosszalóan csóválja a fejét, és gyűlölködve néz rám. Gyűlölt mindent és mindenkit, aki nyugati. Számára maga voltam a két lábon járó erkölcstelenség.

A kérdést Badr Al Din döntötte el. „Minden segítségnek nagy hasznát vesszük, érkezzen bárholnan. Reggel a mecset előtt várunk, külföldi testvérünk” – mondta, bár nem úgy tűnt, mint aki meg van győzve arról, hogy szüksége van a segítségemre. A tanácskozást, mint mindig, közös imádság zárta.

5.

Az izgalomtól nem tudtam aludni, a napfelkelte már az imateremben talált.

Abdulkarimmal elimádkoztuk a Fadzsr-t, majd kimentünk a mecset elé. Az utcákon még senki sem járt. Pár percig némán álltunk egymás mellett, és dideregtünk, végül a főutcán feltűnt Badr Al Din és csapata. Durva posztókabátban voltak, a fejüket kendővel kötötték át. Szaffij-Allah egy felmálházott szamarat vezetett maga után.

„Béke legyen veletek” – köszöntöttek minket. Abdulkarim a kezembe nyomott egy válltáskát. A felesége csomagolt szózott kecskehúst, hagymát és kenyeret. Elindultunk.

Hideg volt, látszott a leheletem a levegőben. Már a hegyekben jártunk, amikor előbukkant a nap. Nem sokat beszélünk. Badr Al Din azt kérdezte, értek-e a puskákhoz. Mondtam, hogy igen. A kezembe nyomott egy első világháborús karabélyt. A fegyvernek el volt rozsdásodva a csöve. Megköszöntem, és átvetettem a vállamon.

Három óra gyaloglás után értünk oda, ahol Abdulmuji holtestét megtalálták. Satnya fűcsomók nőttek a sziklák között, az állatok ezt legelték. A vért már felszárította a nap, csak az átharapott torkú kecskék tetemei mutatták, hol támadták meg a pásztort.

Badr Al Din hosszasan vizsgálta a nyomokat. Északra vezettek, letértek a földútról. Követtük. Erőltetett menet volt a tűző napon. Az izzadság a szemembe folyt, az ingem a bőrömre tapadt. Szaffij-Allah egyik kamasz fia nekem adta az egyik kendőjét, amit a fejemre kötöttem.

Badr Al Din egy fennsíkon veszítette el a kutya nyomait. Úgy döntöttünk, hogy csapdát állítunk. Jó hely volt, mert el tudtunk rejtőzni a sziklák tövében, a szél pedig abba az irányába vitte a vér szagát, amerre a kutya továbbmehetett.

Badr Al Din lemálházta a szamarat, minden férfinak átnyújtotta a fegyverét. Modern, egyiptomi Ak-47-esek voltak, a csövükön csillogott az olaj.

Miután elhelyezkedtünk, Szaffij-Allah harminc méterrel távolabb vezette a szamarat, kikötözte egy kiszáradt fához. Elővette a dzsambíjáját, és hosszanti vágást ejtett az állat oldalán. A seb nem volt mély, de ahhoz éppen elég vér folyt belőle, hogy a ragadozók megérezzék a szagát. Két órán keresztül feküdtünk a sziklák között hasalva, de semmi sem történt. Csak a legyek jöttek a vérre, belepték a sebet a számaron. A két kamaszfiú beszélgetni kezdett mellettem, Szaffij Allah és Badr Al Din ettek. Az idő lassan haladt. Előbukkant a hold, újra láttuk a leheletünket. A kövek pattogtak a hidegben. Badr Al Din azt mondta, hogy fél órát várunk még. A két kamaszfiú már aludt a sziklák tövében.

A hátamat egy kőnek vetettem, és bámultam a holdat. Nagyobbnak láttam, mint bármikor az életemben, tisztán ki tudtam venni a krátereket. Jól látszott a fényében minden.

Először éles vonítást hallottunk, erre egy másik válaszolt. Végül az éjszaka megtelt a sakálok üvöltésével. A szamár idegesen dobolt a lábaival, és rángatta a köteleit. Mögötte öt sakált pillantottunk meg, lehajtott fejjel lopakodtak, érezték a friss vér szagát.

A férfiak kibiztosították a fegyvereiket, és vártak. Ahhoz, hogy az állatok jó célpontra nyújtsanak, még néhány méter hiányzott. Mielőtt azonban a sakálok támadtak volna, egy nagytestű kutya tűnt elő a domboldalon. A hold kirajzolta hatalmas alakját, jól láttuk kivillanó, szinte agyarrá vastagodott szemfogait. A lehelete füstként csapott ki a pofájából, mikor ugatni kezdett. Hangjára a sakálok lecsapták farkukat. Döbbenően bámultunk. Badr Al Din lélekjelenléte tért vissza először. „Hatalmas az Isten” felkiáltással tüzelni kezdett, a többiek pedig követték.

A golyók letaglózták az emelkedő előtt álló szamarat, szikrát vetettek a köveken, de a fekete kutya rendíthetetlenül állt. Megvárta, míg a férfiak kilövik az összes töltényüket, majd visszaügetett a sötétbe.

„Hatalmas az Isten, hatalmas az Isten” – kiabálták a többiek rémülten.

A szamár tetemét hátrahagyva indultunk vissza a városba, botladozva a köveken. Senki sem talált magyarázatot a történetekre.

Abdulkarim ébren várt rám. Elmeséltem neki, mi történt, majd ruhástul az ágyba zuhantam.

Másnap reggel házigazdám a Hádith-ba mélyedve találtam az imateremben. A könyvet kézzel írták, és lehetett vagy kétszáz éves. Abdulkarim nem váltott ruhát, ugyanabban a dzsalabíjában ült, amit tegnap viselt.

„Tegnap éjjel a vadak megtámadtak és megöltek egy Khulud nevű nőt és két gyermekét a kórházban” – mondta. „Az egyik gyerek maradványait meg sem találták.”

„A fekete kutya volt?”

„Így mondják.”

„És most mi lesz?”

„Meg kell próbálnom meggyőzni őket, hogy ezt a kutyát igenis meg kell ölnünk.”

Az imám egész nap a könyvébe mélyedve ült, ebédelni sem jött ki az imateremből. Nem akartam zavarni. Bár nem beszéltünk, mindketten az esti tanácskozást vártuk az imámmal.

6.

A férfiak babonás rémülettel hallgatták Badr Al Din beszámolóját. A hentes hevesen gesztikulált, mondandóját így zárta: „Bizony mondom, az a kutya nem Istentől való, erre pedig tanú Szafij-Allah, a fiai, de még a külföldi is, aki ott volt.”

Rémült „Hatalmas az Isten” kiáltásokkal telt meg a terem. Abdulkarim sápadtan ült mellettem, és a szakállát simogatta, majd felállt.

„Testvéreim. Hallgassatok meg, testvéreim” – mondta. „Meg kell próbálnunk megölni ezt a kutyát, mielőtt újra öl.”

Dermedt csend lett, tisztán hallottam az olajlámpások sercegését a teremben, a falhoz koccanó puskák hangját.

„Nem biztos, hogy a kutya nem Istentől való” – állt fel Kháldun. Tekintetét végighordozta a jelenlévőkön, és megvetően bámult Abdulkarim arcába. „Épp ellenkezőleg. Azt gondolom, ezt az állatot az Isten küldte, hogy arra figyelmeztessen minket, le-tértünk a helyes útról. Azok, akiket megölt, mind bűnösök voltak. Vagy talán elfelejtettétek, hogy Abdulmujit hányszor láttuk a kat mámorában? Hogy Khuludnak gyerekei voltak, de férje nem?”

Sok férfi bólogatni kezdett a teremben.

„Azt a kérdést kell feltennünk magunknak, miért sújt minket Isten? A válasz itt van előttünk. Azért, mert ellustultunk a hitben. Mert Isten parancsa nem tölti ki minden időnket. Mert szerencsejátékokat játszunk, nem figyelünk asszonyaink erkölcsére, és idegeneket engedünk be otthonainkba. Azt gondolom, ideje lenne újra alávetni magunkat Istennek, és megvizsgálni városunk erkölcsseit. Csak így háríthatjuk el ezt a csapást.”

„Hatalmas az Isten” – tört ki a jelenlévők közül. Többen gyűlölködő pillantást vetettek rám. Sokan megölelték Kháldunt, és megköszönték, hogy felnyitotta a szemüket.

Abdulkarim szó nélkül ült mellettem, majd amikor csillapodtak a kedélyek, felállt.

„Bölcs Kháldun, azt javasolod, hogy erkölcsi bizottságokat állítsunk, mint Mardzsuhban? Bottal verjük asszonyainkat, ha ellustulnának a hitben? Kövezzük meg a bűnösöket?”

„Ha ez az ára, hogy elmúljon a fejünkről a csapás, igen” – kiabálta ültében az öreg.

A mellette ülő férfiak bólogattak.

„És ugye te lennél a vezetője ennek az erkölcsi bizottságnak, hiszen van némi gyakorlatod.”

„Remélem, a testvérek elég alázatosnak és hívőnek tartanak a feladathoz.”

„Igen! Igen!” – kiabálták a teremben.

Abdulkarim megköszönte a torkát, majd folytatta. „Azt gondolom, hogy tévedsz, bölcs Kháldun. A kutyát mindenképpen meg kell ölnünk.”

„És ugyan miért kellene? Mert te ezt akarod?”

„Nem” – mondta Abdulkarim, és a henteshez lépett. „Milyen színű volt a kutya?” – kérdezte. „Mondd meg testvérem, milyen színe volt?”

„Fekete” – felelte Badr Al Din zavartan. „Fekete, mint az éjszaka.”

Abdulkarim lehajolt, és a kezébe vette a Hádith-ot, amit egész nap olvasott. Felnyitotta, és Kháldun felé fordult.

„Azért kell megölnünk azt a kutyát, mert a próféta, béke legyen vele, azt parancsolta. Az áll a Hádith-ban, öljétek meg a fekete kutyát, mert az maga az ördög.”

Nyugodtan beszélt, a hangját egy pillanatra sem emelte fel. Újra csend lett a teremben.

„Bölcs Kháldun, azt mondom, ne kövessük a Hádith-ot?”

„Én ilyet nem mondtam” – morogta a fogai között az öreg.

Felállt, és kivonult a teremből. Sokan követték. Hallottuk, hogy egy vallásos dalt kezdenek el énekelni az udvaron, a hangjuk sokáig visszhangzott a sikátorokban.

„Ki jelentkezik önként, hogy segítsen a kutya elejtésében?” – kérdezte Abdulkarim, amikor csend lett.

„Holnap reggel megint elmegyünk a hegyekbe” – mondta Badr Al Din. Bár látszott az arcán a félelem, erőt vett magán. Kedvelte Abdulkarimot, és hitt neki. Szafij-Allah mellette ült, ő is bólintott.

„Nem testvérek” – mondta Abdulkarim. „A vadállat már itt vadászik a városban. Itt kell elejtenünk.”

A terve egyszerű volt: a kórháznál rejtőzünk el, hiszen ott a legerősebb a vérszag a városban. A tanács elfogadta a tervét.

Az utcák már üresek voltak, amikor elindultunk. Sehonnan sem szűrődött ki fény. Badr Al Din és Szafij-Allah haladt elől, kezükben görcsösen szorítva fegyverüket, mögöttük lépdeltünk Abdulkarimmal. Hosszasan figyeltem házigazdám arcát a sötétben, de semmit sem árult el arról, mit gondol. Kivettem két szál cigarettát, meggyújtottam és az egyiket odakínáltam neki, de nem fogadta el.

„Azért imádkozz, testvér, hogy meg tudjuk ölni azt a kutyát” – suttogetta, és felhúzta a Mausert. Visszhangzott a zárszerkezet kattánása az utcán. „Különben Kháldun Ka-

bullá fogja változtatni ezt a várost.”

Nem beszéltünk többet, míg a kórházhoz nem értünk. Fehérre meszelt, kétszintes épület volt. A levegőben éreztük a fertőtlenítőszerrel keveredett vérszagot. A holland orvosok elmenekültek, amikor a szana'a-i nehéztüzérség bombázni kezdett, azóta a borbélyok látták el a sebesülteket. Csak a napszitta vöröskereszt emlékeztetett arra, hogy egykor külföldiek éltek itt.

A bejárati ajtót szürke vászonlepedő takarta. Badr Al Din lépett be először. Kendőjét az erős szag miatt az arca elé kötötte. Bár a tanács az első támadás után mindenkit kimenekített, aki mozdítható volt, a kórház mégsem volt üres. Lélegző alakokat láttunk feküdni a véres priccseken, mozdíthatatlan haldoklókat. Aludtak a beléjük diktált nyers ópiumtól.

Badr Al Din és Szafij-Allah a kórház alsó szintjén, közvetlenül a betegágyak mellett helyezkedtek el. Abdulkarimmal a tetőre mentünk. Az egész környékre jó rálátásunk volt. Elhelyezkedtünk és vártunk.

„Lehet, hogy nem jön el” – sűgtam a feszülten figyelő Abdulkarimnak egy óra várakozás után. A holdat fekete felhők takarták, és a hegyek felől erős szél fúj.

„El kell jönnie” – válaszolta. „Isten nevében.”

Még fél óra telt el, amikor sikoltozást hallottunk a közeli utcából. A fekete kutya, mintha a semmiből tűnt volna elő, ott állt a tér bejáratánál. A pofájából csöpögött a vér. A lábainál eszméletlen asszony hevert.

Badr Al Din és Szafij-Allah azonnal kirohant a kórházból, és tüzelni kezdett az állatra. A kutya nem menekült, fejét a hold felé emelte, és üvölteni kezdett. Mély, dörgő hangja volt, visszhangzott az utcák között. Húsz csapzott bundájú, vicsorgó korcs jött elő a hívásra. Megálltak a kutya mögött, és farkaszemet néztek Badr Al Din-nel és Szafij-Allah-hal.

A fekete kutya izmai megfeszültek, a fogait csattogtatva rohanni kezdett a két férfi felé. A falka pedig követte.

„Isten, Isten” – kiabálták a férfiak dermedten a rémülettől. Leeresztett fegyverekkel bámulták a támadó kutyákat.

Abdulkarim nem vesztette el lélekjelenlétét. A vállához emelte a puskát, célzott és eleresztette a golyót. Három méter után kapta el a fekete kutyát.

Az állat, ami eddig mintha úszott volna a levegőben, abbahagyta a futást. Megállt, és felénk emelte a fejét. Badr Al Din és Szafij-Allah is tüzelni kezdett. Sorozataik leterítették hat korcsot.

Megbabonázva bámultam a fekete kutyát. Hatalmas volt. Megrázta a fejét, és veszett csaholással tovább rohant Badr Al Dinék felé. Az oldalából gőzölgött a vér.

Abdulkarim második lövése terítette le. A marját érte. Felbukott, már nem tudott

felállni. A horda maradéka elmenekült.

Még élt és fújtatott, amikor mellé léptünk. Abdulkarim a fejébe eresztett egy golyót, csak ezután vizsgáltuk meg közelebbről. Korcs volt ez is, de nem láttam még ilyet. A súlya száz kiló lehetett. Számtalan régi sérülés hege borította a pofáját, a füleit mindkét oldalon benőtte a hús. Ezért nem félt a lövésektől. Süket volt.

Az utca megtelt emberekkel. Badr Al Din és Szafij-Allah a kutyák tetemét egy szemetes kordéra dobálták, a tömeg gyűrűjében vitték a mecset elé. Kint hagyták a kapu előtt, hogy reggel mindenki láthassa a megölt ördögöt.

Badr Al Din mindenkit elhívott megünnepelni a kutya elejtését, az otthonába mentünk. Abdulkarim azonban nem tartott velünk. Elnézést kért, arra hivatkozott, hogy elfáradt, és visszament a mecsetbe.

7.

Hangzavarra ébredtem. Az órára néztem, délután négy óra volt. Az ünnepelés csak hajnalban ért véget, napkeltére értem haza. Lementem a mecsetbe, de Abdulkarimot nem találtam sehol. A ház üresen állt. Kimentem, de a város is üres volt. Egészen a kórházig mentem, ahol nagy tömeg gyülekezett. Ott, ahol tegnap megöltük a kutyákat, most emberek feküdtek hordágyakon, jajgató és ruháikat tépő hozzátartozóik gyűrűjében.

„Mi történt?” – kérdeztem egy mezítlábas pásztorfiút.

„Járvány van” – mondta. „Sok embernek magas a láza, hánynak és kisebesedett a bőrük.”

„Nem láttad az imámot?”

„Bent van a két lányával.”

Átvágtam a tömegen. A terem zsúfolásig volt emberekkel. Sokan a földön feküdtek vagy a falhoz dőlve remegtek a láztól. Abdulkarimot kerestem. A felső szinten találtam meg. Egy piszkos matrac mellett ült a földön. A priccsen két eszméletlen kislánya feküdt. Nem vett észre, tekintete üveges volt, rázta a sírás. Megérintettem a vállát. Felnézett rám, de nem ismert meg. Csak annyit mondott, „nem kellett volna megölni azt a kutyát”.

Nem tudtam mit mondani, visszaindultam a mecsetbe. Nyilvánvaló volt, hogy el kell hagynom a várost, amíg tehetem. A bejárati ajtó előtt ott állt a kordé, melyre a kutyák tetemét tettük. Kerestem a fekete kutyát, de nem találtam sehol.

Jászberényi Sándor (Sopron, 1980) Haditudósító. 2001 óta jelentkezik versekkel és novellákkal. Kairóban él.

Szoliva János

BELÉNK MAR

Visszajára fordul a nap.
Megjön mindenki, aki elment,
előkerül az elveszett.

A helyére kerül minden,
polcra repülnek a könyvek.
Hangosan csak a visszhang nevet.

Belénk mar az este,
sötéttel telik az ágy –,
nem ismernek egymásra a pizzamák.

Álmunkban ott a máshol,
az is velünk alszik, aki nincs már.

Szabó Marcell

AZ UZSONNA

A szemetelőgép hatalmas
vitorlát a májusi szél hajtja.
Ugye, milyen kedves megjegyzéssel
él, ha uzsonna idején, a templom

lépcsőjén kifordul kezedből a bicska?
A hurka, a kövér zsemle, az uborkásbefőtt
a levegőben megáll. A teremtett világ
faragott formái szégyent vallanak

ezen a ponton. A szemetelőgép
feltűnik, elhalad, és mint egy feddés
nyomán, elfacsarodik a termelés szíve.
A falánk jellemnek erős a sejtése

róla. A hulladék képe lassan átvérzi
a szem remegő vitorlavásznát, és
te sírni kezdesz, bár nincs mivel.
Csak a szád fényes karikája, amelyen

könnyedén átfér egy egész ököl, és
nyomában végül felfakad a lesajnált
forrás. Az egyszerű hívőnek, aki voltam,
nincs is más dolga, ő a mindenkori

ököl a szádban, és te sírsz. Az uzsonna,
mint egy rettentő jelkép, kibomlik, szapora
lesz, átadja helyét a populációnak, amely
már nem eszik semmit és nem ürít semmit,

nem tartja fenn sem egyéneit, sem a fajt,
de akár egy roppant tejeszacskót, úgy ejti el.

Ha JÓSZAKÁCS

Kinizsi Giusz Zoltán

„JÓ BOJÁROK ÉS DERÉK POLGÁROK, ISTEN HOZTA MÉLTÓSÁGAITOKAT!”

A bukaresti Sörös Szekér regényes története és az igazi román miccs titkos receptje

Un crâmpai de-al sezonului
Salată de primăvară
8 lei

Retetă din zona Dobrogei
Duminică de pe la Car
pâsniță la bors de pește
merită să zăbovești
Borș de pește - 11 lei

Cotlet Moș Chifă - 54 lei
Cotlet de porc împreună
cu cartofi la cuptor cu
rozmarin, gogonari și
castraveți murati

Din 1879

Caru' cu bere

Prin mâncă, răbdare, energie și cinste la idealul dorit!
Str. Stavropoleus nr.5, București, tel. +40 21 313 75 60, mob. +40 726 282 373, carucubere@citygrill.ro, www.carucubere.ro

Mic dejun
Zakfast

La pensie aveți mai mult timp pentru desfătările vieții... cu doar 9,90 lei!
Seniors

Mâncare tradițională din Bucovina
Traditional Dish from Bucovina

Mâncarea cavalerului
Knight's dish

Specialitatea casei
Home specialty

Mâncarea boierului
Lord's Dish

Bere, supe, creme
soups, creams

Bere, caru' și musteriii
Beer, caru' și musteriii

Nunta'n Car

Prin mâncă, răbdare, energie și cinste la idealul dorit!
Str. Stavropoleus nr.5, București, tel. +40 21 313 75 60, mob. +40 726 282 373, carucubere@citygrill.ro, www.carucubere.ro

Évekkel ezelőtt egy bukaresti csapszékben előrehaladott hajnali órában egy ott élő magyar barátommal Bukarest múltjáról és jelenéről csevegtünk. Az emelkedett hangulatú eszmecsere a régi városközpont kanyargó utcáin is folytatott. A környék akkoriban kísértetiesen emlékeztetett egyfajta sztálingrádi életképre. A régi városközpontból eredeti formájában csupán néhány utca maradt meg, azokat is csak a közelmúltban hozták rendbe. A Lipscani, avagy Lipcsei negyed egykor része volt annak az Uranus városrésznek, amelyet a 70-es években Ceaușescu ledózeroltatott, hogy aztán helyén felépülhessen a Nép Háza (a Pentagon utáni legnagyobb közigazgatási épület a világon, ma a Parlament székhelye), valamint az Unirii (Egyesülés sugárút), amely néhány méterrel hosszabb és szélesebb, mint a Champs Élysées. Az esztelen rombolás során mintegy 65 ezer lakás, az Uranus stadion, valamint Románia egyik legrégebbi ortodox templom-együttese pusztult el végérvényesen.

Idős barátom séta közben kifejtette, hogy szerinte Bukarest legérdekesebb tulajdonsága, hogy a kommunista rombolás és átalakítás nyomán sem vesztette el teljesen régi patináját, és a durva, szocreál burok alól folyton-folyvást előbukkan a múlt. Egy-egy jellegzetes régi épület vagy lombok által árnyékolt csendes, ódon utca, ahol a nyári hőségben felüdülést jelent a kuszónövényekkel borított régi vil-lák között sétálni. Amint előadásában idáig jutott, a rom- és sártenger hirtelen

véget ért, és előttünk magasodott egy impozáns épület, a cégtáblán a műintézmény neve: „Caru' cu Bere”, avagy a Sörös Szekér.

A történet a berlini béke évében, 1878-ban kezdődik, mikor is egy Ioan Căbășan nevű derék román az akkor még létező Zlătari (Aranyművesek) Fogadó háta mögött húzódó Stavropoleos utcában megvásárolt egy lerobbant házat. Üzleti szempontból kiváló volt az ingatlan fekvése, éppen akkoriban indult virágzásnak a környék. Több fogadó is épült a közelben, a szűk utcák pedig egy kis térbe torkoltak, ahol egy misztikus nevet viselő (Walhalla) vándorcirkusz tanyázott. A német artistákról pedig köztudott volt a sör iránti különös vonzódásuk. Keresve sem lehetett volna ideálisabb helyet találni egy söröző működtetésére.

Ugyanebben az évben egy másik, rendkívül jó üzleti érzékkel megáldott kereskedő, Dumitru Marinescu, a Dealul Viilor (Szőlőhegy) nevet viselő közeli városrészben elindította vállalkozását, a legendás Bragadiru Szeszgyárat, és minél szélesebb körben szándékozott termékeit népszerűsíteni. Az elsők között kötött forgalmazói szerződést Ioan Căbășannal, aki 1879-ben megnyitotta Bukarest második sörözőjét. (Az első a Jignița utcában működött, az Igazság-Testvériség Titkos Társaság székházának szomszédságában.) A legenda szerint a kocsmá nevének akkor kapta, amikor a tulajdonos meglátta a Bragadiru Szeszgyár első, sörshordókkal megrakott szekereit begördülni a kocsmá udvarára.

A kapunyitást követően a Sörös Szekér rövid idő alatt nagy népszerűségre tett

szert. Román köznemesek (bojárok), politikusok, polgárok, írók, művészek tértek be egy-egy korsó kiváló minőségű sörre, és sokuk visszajáró vendéggé vált, törzshelyükké kiáltva ki a Sörös Szekeret.

A régi idők szelleme ma is ott bujkál a falak között, bár azóta a bojárok társadalmi kategóriája a román köztudatban rég feledésbe merült. Bizonyíték erre, hogy a mostani tulajdonosok vendégeiket a Sörös Szekér honlapján következőképpen üdvözlik: „Jó bojárok és derék polgárok, Isten hozta Méltóságaitokat!”

A korabeli évkönyvekből 1886 körül a söröző eltűnt, és semmiféle említés sem található róla 1888-ig. A visszatérés éve azonban mindennél fényesebb. Ez elsődlegesen annak tudható be, hogy a tulajdonviszonyok megváltozásával együtt jelentős szemléletváltás és tőkeinfúzió vette kezdetét.

1888-tól az új tulajdonosok a Szászmedgyes környékéről származó Mircea-testvérek lettek. A pragmatizmusukról és tisztaságszeretetükről elhíresült szászok fiai anyagiakat és fáradságot nem kímélve átfogó építkezési munkálatokba fogtak. Sigfried Kofczinsky osztrák műépítész irányítása alatt a lerobbant ház gyökeresen átalakult. Ekkor alakították ki a pincehelyiséget, és ekkor készült el a főépület is, amelynek neogótikus stílusú homlokzata rögtön felkelti az arra járó figyelmét. A Sörös Szekér azonban nem csupán külsőleg újult meg, de a belső teret is radikálisan átalakították: vígan megférnek egymás mellett a bizánci építészet balkonos megoldásai az aranyozott stukkókkal és a bajor akadémizmus freskóival, festett ablakaival. Végso formáját az épület csak 1924-re nyerte el.

Az üzlet virágzott. Nicolae, Victor és Ignat Mircea mertek merészet álmodni. Az addig kizárólagosan sörözőként funkcionáló Sörös Szekér 1902-től kezdve szolgáltatásait tekintve is átalakult. Már nemcsak sörözőként, hanem vendéglőként is működött. A ház specialitásai között első helyen kétségtelenül a szász vidékekre jellemző tormás kolbászt említhetjük, de hasonló sikernek örvendett a frankfurter, vagy a zöldborsó-főzelék. A vendégek túlnyomó része az erdélyiek soraiból került ki, de a déli emberek is kedvelték a helyet, ugyanis az itt felszolgált ételek akkoriban kuriózumszámba mentek a román főváros gasztronómiai palettáján.

A Nagy Háború előestéjén, Mircea Victor olyan döntést hozott, amely nagyban befolyásolta a Sörös Szekér későbbi sorsát. A középső testvér úgy határozott, hogy saját vállalkozásba kezd és megnyitja a Victor Mircea Sörözőt az 1912-ben felavatott Tiszti Kör székházának földszintjén. Számításai beváltak. A Sörös Szekér révén hatalmas népszerűsége tett szert bukaresti körökben, így kliensekből nem volt hiány az új helyen sem. Hamarosan átvette az Északi pályaudvaron működő vendéglőt is, amelyből szintén sikeres vállalkozást faragott rövid idő alatt.

Két testvére tovább működtette a Sörös Szekeret, de Ignat, bátyja üzleti sikerein felbuzdulva, szintén saját vállalkozás indításán kezdett morfondírozni. Néhány év múlva sikerült meggyőznie a legidősebb testvért, aki biztosította számára a szükséges anyagiakat. Az időzítés azonban nem volt megfelelő. Ignat elvesztette mindenét az 1929-es pénzügyi válság során, mi több, a Sörös Szekér léte is veszélybe került. Nicolae az öccsének kölcsönzött készpénzre az ingatlanul vál-

alt garanciát, a bank pedig rekvirálni készült a Mircea-testvérek összes vagyonát. Nem bírván elviselni a megaláztatást, Nicolae radikális gesztusra szánta el magát. Kivetette magát a Sörös Szekér második emeleti ablakából. Azonnal szörnyethalt a kövezeten. Mircea Nicolae öngyilkossága egy fejezet végét jelenti a Sörös Szekér történetében.

A Mircea-testvérek regnálása után új tulajdonos vette át a hely működtetését, akinek személye homályban maradt. A már jól bevált recepten nem változtatott, és a így Sörös Szekér megmaradt közkedvelt söröző-vendéglőnek a két világháború között is. 1941 és 1944 között a Bukarestben állomásozó német katonatisztek törzshelye volt, 1942-től itt működött a német tiszti konyha is.

A háborút követően új idők köszöntöttek Romániára is. A Wehrmacht tisztjei helyett a dicsőséges Vörös Hadsereg tisztjei vették birtokukba a csapszéket, majd 1948-49-ben államosították a vendéglőt. A német jellegű falfestményeket vörös festékekkel mázolták be, ami hatalmas felháborodást keltett még a bukaresti román kommunisták soraiban is. Közvetlenül Sztálin halála után, az akkori pártvezetés jóváhagyásával, a vörös festéket eltávolították a falakról. De a Sörös Szekér régi polgári jellegét még hosszú évtizedekig nem kapta vissza. A jellegzetes ételek kikoptak a menüből, helyüket a proletárrendszer „konyhaművészetére” jellemző fogások vették át. Mindezek ellenére továbbra is egyfajta sziget maradt e régi söröző, a törzsgárda javát még mindig művészek és értelmiségiek alkották, akiknek sikerült elérniük, hogy 1986-ban (!) átfogó restaurálási munkálatok induljanak a

Szekérben, amelyek során sikerült fokozatosan visszaállítani a Sörös Szekér régi arculatát.

Barátommal szótlanul üldögéltünk a masszív faasztalnál, a karzatról árnyékot vetett ránk Ghiță bá' stílusosan elhelyezett szobra, aki majd' fél évszázadon keresztül koptatta a pincébe vezető lépcsőket, és zokszó nélkül hordta fel a nagytiszteletű vendégsereg számára a sört, a bort és egyéb italokat. A ház söre előttünk, és miközben az újabb kör máramarosi horinkára vártunk, barátom körbehordozta pillantását a gazdagon díszített falakon, majd felém fordulva megemelte korsóját: „El kell ismerni, hogy tudták ezek, amit tudtak. Egészségünkre!”

A régi Sörös Szekérben természetesen az egyik legkedveltebb és leghíresebb román nemzeti ételt, a miccset is megkóstolhatták a vendégek. Mi több, úgy tartották, hogy Bukarestben a legjobb miccs a Szekérben kapható. Szigorúan titkos recept alapján készítették, mint ahogyan az az alábbi, 1920. június 16-án keltezett levélből is kiderül. A titkot azonban a főszakács elárulta az egyik törzsvendégnek, egy katonatisztnek. (A főszakács neve a levélen olvashatatlan, a tiszt neve ismeretlen. De nem is ez a lényeg!)

„Mélyen Tisztelt Tiszt Uram!

Mivel Uraságod minden egyes látogatása – akárcsak Nagyratisztelt Édesapjád lancu Caragiale Urasággal együtt, 20 évvel ezelőtt – rendkívül megtisztelő vendéglőnk számára, ezért szeretném lovagias módon viszonzni Uraságod nagylelkűségét és megosztom Önnel Nagyrabecsült Felesége kérésére a vendéglőnkben szervírozott miccs titkos receptjét. Mindezzel együtt bizodalmam helyezem az Ön kezébe, hogy senkinek sem árulja el e titkos receptet, mivel bizonyára Ön is nagyon jól tudja, hogy sokan ellesnék e titkot, annál is inkább, mivel köztudott, hogy a legjobb miccs Bukarestben a mi vendéglőnkben található. (...)

A miccshez elsősorban nyaktáji marhahús szükséges, amelyről semmi szín alatt sem távolítandó el a kövérség. Kétszer kell ledarálni, hogy a massa minél egyenletesebb legyen. Ha a hús a darálást követően túl soványnak tűnik, bátran adjunk hozzá különként mintegy 150 g zsiradékot, de csak marhából, vagy ennek híján juhhúsból. Soha, semmi szín alatt a miccshúshoz ne adjunk disznóhúst, legyen az akár szalonna vagy oldalas, mert ez nem tesz egyebet, mint tönkreteszi a miccs csodálatos ízét.

Marha velős lábszárcsontjából levet főzünk, odafigyelve arra, hogy minden egyes kiló húsrá 500 g csontból főzött lé jusson.

Minden kiló húshoz a következő fűszereket készítjük elő:

- 8 g apróra zúzott, friss bors**
- 12 g apróra zúzott, szárított csombor**
- 4 g apróra zúzott szegfűbors**
- 2 g apróra zúzott koriander**
- 2 g apróra zúzott köménymag**
- 1 g ánizs**
- 8 g szódabikarbóna**
- 1 kiskanál citromlé**
- 1 kiskanál zsír**
- 1 fej aromás – nem csípős! – fokhagyma**

(...) Egy megfelelő nagyságú edényben egy órán keresztül összegyúrjuk a húst, amihez az elején hozzáadjuk a szódabikarbónát és a citromlevet. A lefőzött

húslé felét és a többi fűszert (a fokhagyma kivételével) fokozatosan, kicsinyként adagoljuk. Az így nyert keveréket egy napon és egy éjen át letakarva hűtjük a jégveremben. Ezután hagyjuk néhány órát kiengedni, utána pedig adjuk hozzá a maradék marhahúslevet és gyúrjuk még egy félórán át. Minden kiló húshoz egy fej fokhagymából langyos vízzel muzsdéjt készítünk, amelyet félórán keresztül hagyunk összeérni. A muzsdéjről leszűrjük a levet, amellyel még egy negyed-óráig összegyúrjuk a masszát. Ezt követően másnapig visszatesszük a keveréket a jégverembe. Sütés előtt mintegy három órával vesszük újra elő, azért, hogy formázás előtt eléggé megpuhuljon. (...)

Jövő hónapban, a hadgyakorlatok lejártával, várom Önt Dinu és Vatache Tiszt Úrak társaságában, hogy együtt ehessünk meg egy tál jófajta miccset és igyunk rá néhány korsó kiváló sört!”

Kinizsi Giusz Zoltán (Marosvásárhely, 1979) bölcsész, kocsmaflozófus.

Megjegyzés:

a cikkben szereplő egyes történelmi adatok Emanuel Bădescu Neînchipuita și tragica poveste a Carului cu Bere c. cikkének felhasználásával kerültek be az írásba.

VIZIBILNI

LITERARY GENTLEMAN

Gróf Bánffy Miklós legismertebb műve az Erdélyi történet trilogia: *Megszámláltattál...*, *És hijjával találtattál...*, *Darabokra szaggattatol*. A gigantikus mű az első világháború előtti erdélyi arisztokrácia életét meséli el, belülről. Hogy a szerzőt miért tartották mégis mindenhol kívülállónak, arról Ablonczy Balázs történésszel, a Párizsi Magyar Intézet igazgatójával és Dávid Gyula irodalomtörténésszel, a kolozsvári Polis Kiadó vezetőjével beszélgetett Szederkényi Olga.

Tékozló ifjúkor: kártyázik, párbajozik, váltót hamisít. A családi ítélőszék egy évre száműzi az ősi birtokról. Az erdélyi Versailles-nak mondott bonchidai kastélyból a világvégi mezőbanyicai „puszta házba” kerül. Székely Bertalan mindáron festőt akar belőle csinálni, de ő, nyilván családi nyomásra, a politikát választja: országgyűlési képviselő, Kolozs megye és Kolozsvár főispánja lesz. Később a Nemzeti Színház és a Budapesti Operaház intendánsa, díszlettervező, Bartók Béla támogatója, IV. Károly és Zita királyné budapesti koronázási ceremóniájának megrendezője, majd külügyminiszter, színházi rendező, grafikus, mecénás, irodalomszervező, Tamási Áron műveinek illusztrátora, „Kolozsvár megmentője”, egy grófi ág utolsó férfitagja. És persze elsősorban író. Nagy író.

Szederkényi Olga: – Magyarországon az elmúlt 50-60 évben nem sok szó esett gróf Bánffy Miklósról. Ön szerint miért?

Ablonczy Balázs: – Bánffy életrajza elég nehéz dió történelmi szempontból: a teljes biográfiához színház- és irodalomtörténelmi vénára is szükség lenne, két-három nyelv ismeretére, külföldi levéltári kutatásokra, jártasságra az egyház- és a pénztörténetben. 1990 után jelentek meg az első, Bánffy személyiségét sokoldalúan bemutató írások.

Arisztokrata volt, erdélyi és bár antifasiszta, a kommunistákról sem volt jó véleménye, talán ezek a fő okai az 1990 előtti csendnek. Bár az 1943-as romániai küldetésének például már a hatvanas években volt történetírói visszhangja. A magyar könyvtárak közös folyóirat-keresője 2012. augusztusában 102 találatot ad ki Bánffy Miklós nevére, köztük számos érdemes tanulmányt. Úgyhogy mostanra egészen szépen felgyűlt a Bánffy-irodalom. Ideje lenne egy életrajznak.

SZO: – Ön mikor találkozott először a könyveivel? Tanultak róla az egyetemen?

AB: – Már az egyetem alatt olvastam Bánffyt, és mivel hallatlanul lelkes lettem az első kötettől, addig jártam az antikváriumokat, amíg rá nem bukkantam a többire. Megvettem a többi Bánffy-művet is: az Emlékeimből-t, a Farkasok című elbeszéléskötetet, a Fortéjos Deák Boldizsár memoriáléját, meg mindent, ami elérhető volt. Az egyetemen néhány tanárom emlegette, abszolút pozitívan, Romsics Ignác pedig a szemináriumain az ő példáján keresztül mutatta be az erdélyi arisztokrácia háború előtti életét. Korai eszméiről magam is írtam egy kis dolgozatot. A Huszonöt év című könyvét szoktam olvasatni a diákjaimmal, illetve felhasználtam itt-ott, de főleg hangulatfestésre. Bánffy pocsék emlékező történelmi szempontból, nincs egy dátum, ami stimmelne nála, a sorrendiséggel

is állandó bajok vannak. E tekintetben eléggé emlékeztet Máraira.

SZO: – Gróf Bánffy Miklós országgyűlési képviselőként, valamint Kolozs megye és Kolozsvár főispánjaként nem hívta fel magára annyira a figyelmet, mint amikor 1916-ban megbízták IV. Károly és Zita királyné budapesti koronázási ceremóniájának megrendezésével. Miért éppen őt?

AB: – Azt hiszem, itt inkább az operaházi intendánst (1913-1918), színházi embert és nem melleleg az arisztokratát bízták meg a feladattal, kevésbé a volt főispánt.

SZO: – Hiába volt szinte egyedülállóan sokoldalú ember, szinte mindenhol dilettánsnak és kívülállónak tartották. A politikában is. Miért?

AB: – A nevéhez ragasztott „dilettáns” jelző Illés Endre bűne, aki 1965-ben, egy Kortársban jegyzett cikkében, majd a Megszámláltattál 1982-es, szégyenletesen cenzúrázott változatához írt bevezetőjében használta először a jelzőt Bánffy Miklósról, akin aztán ez rajta ragadt. A dilettáns helyett jobb szeretem, ha literary gentleman-nek tartjuk: ő tényleg kedvtelésből írt – nem is akárhogyan –, és a maga tehetségéből rajzolt, tervezett. Őt ma sokan olvassák, újra felfedezik, Illés Endrét meg hát...

SZO: – Bánffyt ezután kinevezték külügyminiszternek, amely tisztelet bő másfél évig látta el, 1921. április 14. és 1922. december 19. között, a Bethlen-kormányban. Hogyan lett a magyar diplomácia vezetője?

AB: – Már 1919-1920 folyamán is voltak ilyen késztetései. Fiatal korában pedig a mezőgazdasági minisztérium szaktudósítója, a korabeli fanyar kifejezés szerint „trágyadiplomataja” volt Berlinben. Jó barátságban volt Bethlennel és Telekivel is – előbbivel egy csapatban lovaspólozott, utóbbival pedig közös volt a Kelet iránti rajongás és a képzőművészeti tehetség.

Nyelveket beszélt, jó fellépése volt, ambicionálta a posztot – ez elégnek tűnt.

SZO: – *Vannak, akik szerint rendkívül eredményes másfél évnek tekinthető az az időszak, amikor Bánffy volt a magyar diplomácia vezetője. Míg mások szerint kotnyeleskedett, eladta az országot, túl önálló volt...*

AB: – Baranya visszacsatolása, a soproni népszavazás vagy IV. Károly második visszatérési kísérletének ügyes menedzselése a külföld felé mindenképpen sikeresnek mondható. 1922-ben az elsők között volt, aki felvette a kapcsolatot a szovjet diplomáciával Genovában.

SZO: – *Horthy kormányzó külügyminisztereként angolbarátnak tartották.*

AB: – Érdekes, a franciák meg úgy tekintettek rá, mint franciabarátra. Az a hír járta külügyminiszteri lemondása után, hogy párizsi magyar követ lesz, meg is kapta az ehhez szükséges agrément-t.

SZO: – *Miért kellett távoznia?*

AB: – Emlékezéseiben ő a nagy hullámok csitulával, illetve a minisztérium apparátusát vezető Kánya Kálmán (még egy méltatlanul elfelejtett magyar diplomata!) szüntelen intrikáival magyarázta távozását. A Budapestre akkreditált külföldi diplomaták viszont úgy tudták, hogy Bánffy idegösszeomlást kapott, és szanatóriumi kezelésre volt szüksége.

SZO: – *1926-ban visszatért Erdélybe, és felvette a román állampolgárságot. A legendák szerint a román király megígértette vele, hogy nem politizál tíz évig. Miért vállalta ezt?*

AB: – Nem tudom, mennyire hiteles ez a tízévi nem-politizálás: egyházkerületi főgondnokként, banki vezetőként, folyóirat-szerkesztőként, ha nem is direkt, de politizált, részt vett a közéletben. Itt inkább a romániai Országos Magyar Párt vezetőjével, Bethlen Györggyel fenntartott rossz viszonyára lehet gyanakodni.

SZO: – *Észak-Erdély visszacsatolása után ismét a magyar Felsőház tagja, antifasiszta, 1943-ban a kiugrásról tárgyal Bukarestben. A németek cserébe felgyújtják bonchidai családi kastélyát. Miért vállalt ekkora kockázatot?*

AB: – Ő még egy olyan nemzedékhez tartozott, aki társadalmi pozíciójából fakadó kötelességnek tekintette a közéleti szerepvállalást. Azt látta, hogy a haza szűkebb és a tágabb veszélyben van, és meg akarta menteni a menthetőt.

SZO: – *Úgy tartják a kolozsváriak, hogy Bánffy miatt nem érte kár a második világháború végén a kincses várost. Mennyi igaz ebből?*

AB: – Abban volt szerepe, hogy Horthyt az Erdélyi Tanács tagjaként rábírták arra: katonai erővel ne védjék a várost. A német és a magyar erők a tordai véres harcok után valóban nem védték fegyveresen Kolozsvárt. Ez azonban sajnos még nem volt biztosíték a szovjet erők ellen, ettől még rommá lóhatték volna a várost a Feleki-tetőről. Ebben Kolozsvárnak szerencséje volt.

SZO: – *Ez a különleges ember aztán méltatlanul végezte. Mennyire méltatlanul?*

AB: – A szó legszorosabb értelmében vett nyomorgást és éhezést képzeljünk el. Bánffy takarékoságáról már 1945 előtt legendák jártak, ami azt is jelenti, hogy nem voltak nagy igényei. A visszaemlékezők egyöntetűen arról írnak, hogy fakult, szinte rongyos ruhákban élt Kolozsváron, a Király utcai Tholdalagi-Korda palota egy átengedett sarkában, ahol egy darabig még fűteni sem tudott. Rövid ideig az Utunk elfogadta munkatársnak, közölte írásait, darabját bemutatták, de egyes beinduló sajtótámadások után ez is megszűnt. Eladogatta a tárgyait, családi ékszereit, és szívósan harcolt azért, hogy visszakapja a bonchidai birtokból neki járó részt. 1949-ben kapott kivándorló útlevelet, és alig néhány hónap adatott csak neki Budapesten. Feleségéhez, Váradi Arankához költözött, akit lányával együtt már korábban Pestre küldött.

SZO: – *Ha egy mondatban kellene összefoglalnia, ki volt Bánffy, melyik mondat lenne az?*

AB: – Olyan művész, értelmiségi és politikus, aki a legjobb és a legszélesebb értelemben vett európaiságot képviselte Európa keletén: méltatlanul elfeledte a köztudat, ideje újra megismerkednünk vele.

Vajon Erdélyben is elfelejtették a grófot? Erre voltam kíváncsi, mikor megkerestem Dávid Gyula kolozsvári irodalomtörténész.

Szederkényi Olga: – *A romániai magyarok olvastak Bánffy? Tanították az iskolában? Beszéltek róla?*

Dávid Gyula: – Bánffy még életében persona non grata lett. A front átvonulását Budapesten élte át, de már 1945 tavaszán visszatért Kolozsvárra, s bekapcsolódott az újraéledő romániai magyar irodalmi életbe. Kellemtlenségei az új hatalommal kezdettől fogva voltak. A kommunisták által felheccelt helyiek, mivel az 1945-ös földosztáskor még megmaradt, teljes birtokot meg akarták szerezni, azzal vádolták meg, hogy együttműködött a németekkel, s maga játszotta a kezükre az uradalmi ménesét. Otthonát, Bonchidát a háború végén felégették. Aztán 1947-ben, a művi úton tovább élesztett osztályharc jegyében, egy román lapban megjelent nemtelen támadás után, amely író-mivoltát is kétségbe vonta (ilyenek álltak benne: „akarnok dilettantizmusával évek hosszú során át terrorizálta az irodalmi és művészvilágot”, meg hogy „vidám képpel tolt a Horthy szekérét”), visszavonult a nyilvánosságtól. Íróasztalfiókjában a kiadás minden reménye nélkül gyűltek a kéziratok: egy kisregény, két színpadi mű és a Trianon utáni első éveket, külügyminiszteri időszakának sok viszontagsággal járó eseményeit megörökítő, befejezetelenül maradt politikai emlékirat, sőt egy filmforgatókönyv eleje is. Magyarországon életművének sommás értékelésére először a nagy akadémiai magyar irodalomtörténet, 1966-ban kiadott 6. kötetében került sor. 12 száraz adatokat tartalmazó sorban. Fő műve, az Erdélyi történet csak 22 évvel ezután, 1988-ban jelent meg Pesten a Szépirodalmi Kiadónál. Romániában 1982-ben jöttek az első fecskék: megjelent két kisregénye, a Reggeltől estig és a Bűvös éjszaka. Közben azonban még történt valami: 1977-ben megjelent egy romániai magyar irodalom tankönyv, amelyben már önálló fejezetet kapott Bánffy. Tananyag lett tehát, s bent maradt a 80-as években is az

ezt követő különböző tankönyv-változatokban. A két kisregényt azonban nem követhette a szintén tervbe vett és nyomtatásra előkészített Erdélyi történet kiadása. Az ellen ugyanis a felső kiadói hatóságok részéről, néhány „magyar-szakértő” román író közreműködésével, összevont támadás indult, s ezek nyomán, minden szakmai cáfolatunk ellenére, egyszerűen kitiltották a kiadást a Kriterion tervéből. Én – aki a sorozat kiadói szerkesztője voltam – némiképp kudarcként éltem meg a Trilógia kiadásának elbukását, s amikor 1992-ben Kolozsvárt, Polis Könyvkiadó néven egy kis magánkiadót sikerült összehoznunk, s főképp miután

A foto az Operaház Emlékgyűjteményéből való

egy Bánffy-rajongó pesti barátom, Bartha László mérnök segítségével kapcsolatba kerültem az író Marokkóban élő lányával, belevágtunk a Bánffy-életmű feltámasztásába. Ennek első eredménye egy kis novellaválogatás volt 1998-ban, majd két évvel később két másik kolozsvári kiadóval összefogva az Erdélyi történet. Attól kezdve szinte évente követték egymást az általunk vagy más kiadóval közösen kiadott további Bánffy-művek.

SZO: – *Könyvei közül többet fordítottak le angolra, franciára, németre, olaszra is. Leghíresebb műve, az Erdélyi történet hány országba jutott el?*

DGY: – Az angol fordítás 1999 és 2001 között jelent meg Londonban, Bánffy Katalin, az író lánya és Patrick Thursfield fordításában. Ezt követte a francia, majd a spanyol nyelvű Trilógia, aztán az olasz fordítás, végül az elmúlt évben megjelent a Trilógia első kötete németül. Tudomásom szerint készül (vagy talán már meg is jelent) a holland fordítás, dolgoznak a lengyel és a japán verzió, s híreim vannak a román fordítás előkészületeiről is. Az említett kiadások nyugati visszhangjának számbavételére talán egy egész cikksorozat kellene, jelzésül csak annyit, hogy a kritikusok Tolsztoj, Lampedusa, Csehov, Musil nevét és műveit említik párhuzamként.

SZO: – *Az Erdélyi történet szerelmi szálakkal átszőtt grandiózus tabló egy letűnt főúri világról, vaskos köteteken keresztül. Letehetetlen olvasmány. Mit tudott ez a Bánffy gróf, amit más nem?*

DGY: – Engedje meg, hogy magam helyett a Trilógia néhány kortárs kritikusát idézzem. „Ami a regényben van, az a háború előtti arisztokrácia teljes világa, hatalmas, dokumentumszerű és mégis művészi részletességgel, ahogy még senki sem írta meg: belülről látva.” (Szerb Antal) „Mit ad ez a regény Erdélyből? A felelet talán váratlan lesz. Nem azt és nem úgy, ahogy irodalmi szokássá váltan ma a legtöbben feltételeznék és elvárják. Romantikus Erdély-szemlélet, sajátos transzilvanista eszmekör, az egységes magyar szellemiségtől megkülönböztetett s azzal élesen, harciasan szembeállított erdélyieskedés a nagy munka egyetlen lapján és egyetlen jelenetében sem található... Bánffy Miklós teljesen szükségtelennek tartja erdélyiségének hangsúlyozását, és alakjai ezért sohase tendenciózan erdélyieskedők: egyszerűen csak olyanok amilyenek. Ha nem így volna, gyanússá válhatnának, így pedig élően természetesek. S éppen ebben és

Várad Aranka

ezáltal csapja meg Erdély lelkének lehelete az olvasót. Benne lélegzünk Erdély légkörében, belőle élünk gondolkozásában, létformáiban és tragikumában s kesernyés humora magától értetődően a saját személetünk részévé válik.” És: „A mű sehol sem akar vádbeszéddé lenni, erdélyi szempontból, a világháborút megelőző végzetes magyarországi politika ellen, melynek tragikus tévedéseit és mulasztásait az egész magyarság szempontjából ábrázolja. De az olvasóra nézve mégis azzá lesz. Megdöbbenően mutatja fel, hogy Erdély ennek a politikának mennyire mellékes volt... Ezeket a lapokat, így, már csak az írhatta meg, aki a kisebbségi sors mélységéből nézett vissza a múltba. Nem azért, hogy későbbi vonásokat fessen rá a képre, hanem úgy, hogy megrendítően kifejezze a sors előrevetett árnyékát a felületes és hiú ragyogás hamis fényelgésében.” (Makkai Sándor) „Nagy regény. Rengeteg alak. Úgynevezett 'mellékalakok', akik azonban olykor kísértetiesebb erővel nyomódnak bele emlékezetünkbe, mint a tulajdonképpeni 'hősök' vagy 'hősnők'. Játsszik az író mozaikkockákkal. Igen, ez a találó szó talán: játszik. Fel-feldobja a figurákat, változtatja a színeket és színhelyeket, pergeti az eseményeket, aztán lerakja szépen egymás mellé. És akkor a játékkockákból kialakul egy arc. Ijesztő, sivár és meglehetősen vigasztalan arc. Az első 900-as évek magyar társadalmának arca..., halálosan szomorú és halálraítélt kép, mint a mezőségi táj őszi kopársága.” (Reményik Sándor) „A kiegyezés után következő 'harmadik nemzedék'-nek szól ez a rettenetes ítélet, de mint ma is érvényben lévő ítélet, mint végzetes örökség szól nekünk is, s szól az utánunk következő nemzedéknek is. Nem változtat megállapításunk igazságán az a tény, hogy a regényben különösképpen a főúri társadalom van vád alá helyezve, mert azok a bűnök, amelyek ezt a társadalmi osztályt terhelik, egyetemes magyar bűnök...” (Tavaszy Sándor)

SZO: – *Bánffy életében két nő volt. A felesége, Várad Aranka és a szerelme, Bornemissza Elemérné Szilvássy Karola. Állítólag az Erdélyi történet érzelmi szálaihoz a saját élete szolgált mintául. Ez igaz lehet?*

DGY: Erre a kérdésre az írók magánéletében vájkáló írások (sajnos, akad már ilyen is) szívesen válaszolnának. Én maradnék a tényeknél. Várad Arankát, aki a budapesti Nemzeti Színház kiváló művésze volt már az első világháború előtt, s akitől Bánffy lánya, Katalin született, annak idején apja konok ellenkezése miatt nem vehette feleségül, de az apaságot a gyermek

születésekor – az anyakönyvi bejegyzés tanúságárá – elismerte. Arra, hogy kapcsolatukat hivatalosan is megpecsételjék, csak az öreg Bánffy György 1929-ben bekövetkezett halála után kerülhetett sor, s arra is, hogy a művésznő később beköltözzék a bonchidai kastélyba. Karola – az egy más ügy, s ebből legfeljebb az érdemel szót, ami egy életre szóló kapcsolatukból a Műre tartozik. Ezzel kapcsolatban idézném Bánffy egykori munkatársát, Mikó Imrét, aki maga mondja el, hogy a Trilógia első köteteinek megjelenése után megkérdezte a gróft, hogy Adriennben tényleg Karolát mintázta-e meg, akivel régi kapcsolata közismert volt. Bánffy elhárító mozdulatot tett. „Ezek típusok. A prototípusok keverednek bennük.”

SZO: – *Miután visszatért Erdélybe és 1926-ban román állampolgár lett, sokat tett az erdélyi magyar kultúra megmaradásáért. Személye és vagyona könyvkiadók, újságok mögé állt. Egyebek mellett a legjelentősebbnek mondott kolozsvári napilap, az Ellenzék mögé. Hogyan értékeli a szerepét ma Erdélyben?*

DGY: – Az erdélyi magyar irodalom akkor legfontosabb intézménye a marosvécsi Helikon íróközösség volt. Ennek ő egyik kezdeményezője, meghatározó személyisége volt. Közel két évtizedig főszerkesztőként jegyezte folyóiratát, az Erdélyi Helikont. Szerepe volt az Erdélyi Szépmíves Céhben is, az erdélyi könyv magyarországi olvasótáborának kialakításában. Jelen volt az erdélyi magyar színjátszás anyagi háttérét megalapozó Színpártoló Egyesületben, és a kolozsvári magyar színház működését biztosító Thália Rt. létrejötténél. Szerepét megkerülni és eléggé értékelni nem lehet. Sok részlet, sok dokumentum ismert az említettek vonatkozásában, de még nem elég. A pálya e fejezetének megírása még emberére vár. Gróf Bánffy Miklós tényleg több embernek való életművet hozott létre. S több embernek való feladat e sokoldalú, szerteágazó életmű minden ágának szakszerű feldolgozása. S hogy a kép még mindig nem teljes, azt jelzi, hogy nemrég került elő Amerikából egy általa szerzett zenemű kottája.

Szederkényi Olga

Jogászként végzett, 14 éve újságíróként dolgozik. Évekig a Magyar Televízió brüsszeli tudósítója volt, jelenleg a Magyar Rádió külpolitikai riportere.

HOLLAMVE RÉS

Vincze Ferenc

A KÖRZET VÉGNAPJAI

Eltűntek a madarak Verhovináról. Egyik napról a másikra költöztek el vagy irtotta ki őket valaki. Mindez nem világos, csupán annyi biztos, hogy nincsenek. Bodor Ádám *Verhovina madarai* című regénye nem kalauzolja az olvasót új világba, hanem a *Sinistra* körzetből vagy *Az érsek látogatásából* ismerős világot írja tovább. Legalábbis első olvasatra így tűnik. Hierarchikus viszonyok határozzák meg az emberek közötti kapcsolatokat, s időtlenek – és gyakran értelmetlenek – tűnő feladatokat ró mindenki-re a láthatatlan rendszer. Ez utóbbit látszólag a Jablonska Poljanán élő Anatol Korkodus brigadéros képviseli, tőle indulnak a szálak, s valahogy minden hozzá érkezik vissza.

A történeteket mesélő Adam a brigadéros örökbe fogadott fia, aki a közeli Monor Gledinből, az ottani javítóintézetből érkezett, s Anatol Korkodus bizalmasa lett, s ezzel együtt a verhovinai történesek sok mindenre rálátó elbeszélőjévé vált.

Olyan ismerős a körzet, olyan hasonlóak az események és az abszurd, gyakran groteszk történesek, hogy az olvasó meg se hőkken. Mintegy megszokottként fogadja el mindazt, ami amúgy meglehetősen barbárnak, civilizálatlannak, ismeretlennek tűnne. Ez leginkább annak köszönhető, hogy Bodor Ádám regénye – mert talán nevezhetjük így – egy hosszabb építkezés, szerzői koncepció eredménye. Kezdődött néhány a hetvenes, nyolcvanas években megjelent rövidtörténettel, majd folytatódott a *Sinistra* körzettel, később *Az érsek látogatásával*, hogy végül a *Verhovina madarai* mindebből építkezni tudjon, s talán le is zárja a történetet. Azt a történetet, mely végül minden műfaji kérdés és kritikusi dilemma után létrehozni látszik a Bodor-féle regényt. A regényt, mely – az eddigiekhez hasonlóan – részekből, mondhatni novellákból jön létre, s ezek címe minden egyes esetben egy, a körzethez valamiféleképpen kapcsolódó szereplő neve. Ami a *Sinistrában* még újdonságként, kísérletezésként hatott, ami a rá következő műben talán kevésbé sikerült, az a *Verhovina madaraiban* összeállt – s nem utolsó sorban az előbb említett két alkotás nyelv és világteremtő kísérletei mentén. Az idegenül csengő nevek (melyek már kevésbé ismeretlenek), a lassan, visszatérő ismétlésekből kibontakozó részletek, a szereplőkhöz tartozó állandó – szinte már eposzi – jelzők, az elbeszélő néhol személyes, máskor sejthetően másodkézből ismert tapasztalatai és elbeszélő történetei mellett az előző két

regény olvasatai is hozzájárulnak ahhoz, hogy Bodor Ádám legújabb műve olyan regényként kerül elénk, melynek regény mivoltát talán a legkevésbé kívánjuk megkérdőjelezni.

Felmerül a kérdés, hogy ennyi hasonlóság, szerkezeti ismétlődés mellett mi az újdonság, mi a más a Verhovina madaraiban? Már maga a kérdés felvetése is jelzi, a korábbi regények olvasójaként nehezen tudok eltekinteni az előző művektől, ami nem jelenti azt, hogy ez utóbbit csupán az előzőek ismeretében lehetne olvasni. Ugyanakkor állítom, kifejezetten érdemes. Ezeket figyelembe véve rögtön körvonalazódni kezd egy érzés, hogy valami nincs rendjén a Bodor-féle világ rendszerében. Valami immár nem működik megfelelően. Ez a valami pedig nem más, mint a hierarchia, a hatalom. Anatol Korkodus, aki vízügyi brigadérosként a hatalmat, a mindent felülíró autoritást kellene képviselje, már nem áll a helyzet magaslatán. A körzetbe érkező idegenek – a hegyoldalakon barangoló lóképzű például – nem rettennek meg a brigadéros elutasító és számon kérő szavaitól, mi több, egyértelműen jelzik, azoknak nincs súlyuk, sőt, ők rendelkeznek. S talán a legkevésbé az idegenekkel, az újonnan odatévedőkkel akad gond. Amikor Anatol Korkodus észreveszi, probléma akadt a gátőr Duhovnikkal, hiába küldi oda hozzá Hankut, az nem teljesíti a rá bízott feladatot, s ez semmilyen következménnyel nem jár. Hasonlóképpen nem hallgat a hatalmi szóra Daniel Vangyeluk, az intézetből nemrég kiválasztott fiú sem. Mindeközben – a távolról érkező rejtélyes, a hatalmat figyelmen kívül hagyó idegeneknek, másfelől a rendszer megingását érző helyieknek köszönhetően – titokzatos halálesetek történnek. Duhovnik gátőr talán az első a sorban, aztán következik az Augustin házaspár, majd Anatol Korkodus, Edmund Pochoriles és a többiek. Anatol Korkodus a termálmedencében végzi, ott, ahol már jó ideje kékké kristályosodott egy vadmalac. Az utolsó jelenetek egyikében Gusty is ott lel „megnyugvást”. A Jablonska Poljanára érkező fényképész digitális gépével még megörökíti a tájat, majd a medencében kékké vált vadmalacot és Korkodus hínárszerű, szintén kék szakállát, végül melléjük kerül, s Adam, Verhovina közönyös, rezzenéstelen arcú és hangú elbeszélője szinte egyedül marad.

A pusztulás megállíthatatlan a körzetben, a halál órája mindenkit utolér, s a Bodor-féle világ a hatalom megszűnése révén okafogyottá válik, kiüresedik, figurái öngyilkosok lesznek, s az olvasóban, ahogyan a fényképész kamerájában, kimerevített képként rögzül az elmúlás. Azonban az utolsó oldalakon megérkeznek a rozsdafarkúak. Verhovina új, betelepülő és fészekrakó madarai. Pálcikákból és fűszálakból otthont raknak. Talán új világot építenek egy elmúlt maradványain. Talán, ezt most nem tudjuk meg.

(Bodor Ádám: Verhovina madarai, Magvető kiadó, 2012)

Somogyi Zoltán

„CSAK” EGY ÉRZÉKENY GYOMOR TÖRTÉNETE

A Pannon Tükör folyóirat főszerkesztőjének, az idén 70 éves Péntek Imrének legújabb, mondhatni születésnapjára kötetét Hajtúkanyar címmel jelent meg a Magyar Naplónál. Akik egyáltalán nem ismerik a költő élettörténetét, talán meglepődhetnek ezen a címadáson, hiszen egy „idős” (jai) művésztől esetleg olyasmi kötetelnevezést várnak, ami a révbézésre, a sorssal való megbékélésre, egy lezárt (kényszer) pályára utal. Csak hát Péntek Imre az a fajta ember volt világegyetében, aki padlógázzal és csukott szemmel, tiltótáblákra magasról tojva, szája szegletében meg hamiskás, gúnyos

mosollyal hajtott bele minden kanyarba. Néha daczból, máskor pedig mert nem volt választása: a hajtúkanyar olykor az egyetlen menekülőút.

Izgága alkat ő, a pannon punk igazi archetípusa, aki beszél minden orrfennhordónak, nem igazán törődve a következményekkel. Nem tehet róla, neki hajlama van ujjal mutogatni a szélhámosokra, és ledörgölni a képmutatók pofájáról (némi oldószerként alkalmazott köpködés után) a mázt. Költői életműve így nem is lehet más, mint a pofára esések (ejtések) és feltápászkodások történetének, egy hajtúkanyarokkal tarkított, hányattatott életútnak a lenyomata. Folytonos szembenézés a veszteségekkel, és közben szüntelen vágyakozás a teljes-s(t)égre.

Költészetének jellemzői felvonulnak ebben a kötetében is. Például az örök, olykor kedélyes, olykor nyűgös út- és helykeresés, ami a gyökerektől elszakítottág érzésből fakad, és amit az old fel nagy ritkán (végül), hogy egy-egy hely talál rá, s kapcsolja ideig-óráig magához. A zárójelek és lábjegyzetek gyakori alkalmazása, az egymásba vont szavak, a merész asszociációk, amik többértelművé teszik a mondatokat, facsarnak egyet-kettőt a jelentésen, palimpszesztté téve a verstextúrát. A kíméletlen, maró kritikája minden fals politikai, társadalmi, közéleti jelenségnek, konok, szenvedélyes, markáns szókimondással. És persze a groteszk, amely jelző mindig elhangzik, ha Péntek Imre szóba kerül. Mindez változatos alakformákban megnyilvánulva, a szonettól a haikun, ódán, képversen, satöbbin át a szabadversig.

A Hajtúkanyar hármasszerkezetű kötet. A patikamér(leg) az örök egyensúlyozás túlélművészetéről szól, a cirkuszi trapézen való kényszermutatványokról, a kesernyész ízről a szájban. Az átcímkeztet Kánaán főleg a közéleti témák gyűjtőhelye, és a hamis profétákról, álváteszkekről rántja le a leplet. Arról a bővliéről állít fel látleteket, amit az ígért földjének

akarnak beállítani, és minek a költő hajthatatlanul ellenszegül (Kádár szonett; Tamáskodás; Kitüntetett idő; Távlát; fércelés). A Hazafelé rezignáltabb, melankolikusabb hangulatú, és az önértelmező, filozofikus-metafizikus versek csokra. A hazafelé azt is jelenti, hogy nincs, nem lehetséges hazatérés, csak közelítés, örök vonzódás az otthonhoz, ami talán sokkal inkább érzés, mint topográfiai hely. Ám ha mégis térbeli létező, akkor Zala.

A Hajtúkanyar talán legfontosabb versei az önértelmező költemények, melyek mind körül matatnak, hogy a nagy összegzés lehetetlen, s csak annyi biztos, hogy kár azon elmélkedni, mi lehetett volna az ember, ha annak idején nem esetlegességek sorozata formálja, hanem irányíthatja a sorsát. A tévelygések és vargabetűk után nincs igazi rév, csak révszerű partra sodródás valami fövényen, ami különben nem is kellemetlen (A tegnap krónikája; Születésnap széljegyzet; A nagy összegzés).

Amikor pedig esetleg a kudarcérzet mégis eluralkodik, a költő a teremtőhöz fordul, vele folytat párbeszédet, s kéri, hogy néha, csak úgy hobbiból, segítse már meg kicsit, legalább akkor, mikor épp hajtúkanyarban van (Modern fohász; Távolodóhoz; Személyeskedés). Mindez kesergésmentesen, csak némi rezignáltsággal, és sok öniróniával fogalmazódik meg. Péntek Imre ki is mondja, ő nem vigasz-kereskedő.

Akkor mi? Mit árul el róla végeredményben ez a kötet, ami régi és új versek erősen válogatott keveréke? Azt hiszem, váratlan dolgokat már nem. Inkább aláhúzza, kihangsúlyozza mindazt, amit tudunk róla, és amiért becsülni lehet az ő művészetét.

Péntek Imrében van valami clown-os. Néha olyan, mint egy shakespeare-i karakter, de azért persze csak a legeslegjobb pillanataiban. Versei pedig így tulajdonképpen mind félrebeszéd. Ki-kiszól a népszínmű-jelenetből az operett közönséghez, és kiröhögte velük a színpadon majomkodókat. Van egy érzékeny műszere ugyanis, valószínűleg a gyomrában (a hasi idegrendszer (magyarán zsiger) rendellenes(?) túlműködése következtében), ami epés megjegyzésekre készíti. Ő bizony közbebődül, ha turpisságot tapasztal, így aztán, még ha próbálna se lenne képes megalkudni. Nem mintha vele bárki megakarna alkudni azok közül, akiket kifiguráz. Habár talán egyvalaki mégis. Önmagával mint ha már megtanult volna megbékélni. Vagy legalábbis kenyértörések nélkül együtt élni.

(Péntek Imre: *Hajtúkanyar, Versek 2002-2012, Pannon Tükör könyvek 2012*)

Somogyi Zoltán (Tapolca, 1982) író, kritikus, színháztörténész.

Pálos Máté

GYŐZTEK A KÉPEK

A magyar filmes könyvkiadás hanyagolt műfaja a rendezői portré, amit persze némiképp árnyal a tény, hogy a magyar könyvkiadás meglehetősen hanyagolt területe a film maga. Egy elsőkönyves színházi újságíró és szerkesztő Tarr-könyvének megjelenése tehát fontos esemény, főleg ha hozzáteszük, hogy a tárgyalt alkotó a kortárs filmművészet egyik legjelentősebb rendezője, és magyar. Kovács András Bálint írta 2009-ben a *Filmvilágban*, hogy a *Sátántangó* az egyetlen magyar film, amit a világ művészfilmes közvéle-

ménye kultikus és univerzális remekműnek tart. Azóta annyi változott, hogy a berlini filmfesztiválon fődíjat nyert *A torinói ló* után Tarr visszavonult, munkásságára felhelyezte a zárókövet, filmjeinek láncolata visszavonhatatlanul *életművé* szilárdult, így még nagyobb tisztelet övezi a kortárs filmművészet és magasművészet fórumain, ahol egyébként már a 80-as évek második fele óta – hol jobban, hol kevésbé, de – Magyarország jobbára nem szereplő.

Itthon eddig semmi sem jelent meg, amit nyugodt szívvel Tarr-monográfiának nevezhetnénk, és ezen az *Árnyékvilág* sem változtat. Franciául *A torinói ló* bemutatása előtt a Centre Pompidouban rendezett retrospektív vetítéssorozat idején, tavaly jelent meg a sztárfilozófus, Jacques Rancière Tarr-könyve, míg Tarr állandó elemzője és alapos ismerője, a már említett Kovács hamarosan angolul jelenteti meg monográfiáját (*The Circle Closes*) a Columbia University Pressnél – magyar kiadásáról nem esett szó. Magyar nyelvű bemutatásért a szakfolyóiratok (a *Metropolis* 1997-es, és a *Filmszem* 2011-es számainak tanulmányai, a *Filmvilág* esszéi) és szakkönyvek között kell keresgélni: Kovács *A film szerint a világ* című könyvének (2002) *Tarr szerint a világ* című fejezete és a *Magyar filmrendezőportrékban* (2004) megjelent Bikácsy-szöveg egyaránt alapos és körültekintő, alig harminc oldalas portréiból kaphatunk átfogó képet Tarr esztétikájáról.

Ezek felsorolásával talán érzékelhetőbb annak jelentősége, hogy a fiatal, nem filmtudós, nem filmkritikus Kővárinak is van mondandója Tarr-ról, mindjárt egy teljes egészében neki szentelt, látványos dizájntudatossággal kivitelezett és páratlan képanyaggal is ellátott kompakt, könnyed hangvételű, bibliográfiával és filmográfiával kiegészített kötet formájában. Ennek fényében még fájóbb a kihagyott lehetőség.

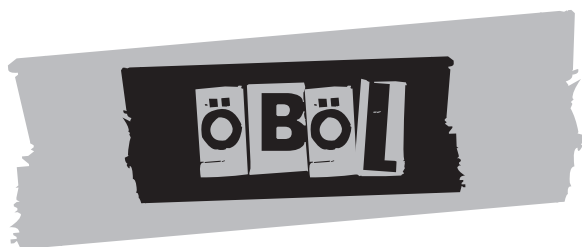
Kővári sorra veszi Tarr filmjeit az utolsótól haladva a legkorábbi felé. Az még nem is lenne baj, hogy az elemzések újságcikk-hosszúságúak. (Eredetileg a *Kritika* számára készültek, a lap internetes archívumában is elérhetőek.) Nagyobb probléma, hogy Kővári a kötetbe rendezés során alig alakított a szövegeken, és egyetlen bővítő gesztusa is csak széttartóbbá teszi őket. A szerző ugyanis az utóbbi években különböző színházi lapok számára írt színészportréiból emelt át passzusokat, mégpedig a szövegkörnyezetbe való mindennemű beágyazás nélkül, amint az adott színész feltűnt az elemzett filmben. De a tizenkét kisesszé magában sem fejt ki az egész könyvön átívelő gondolatmenetet. Bármilyen sorrendben befogadhatók, ezért a visszafelé haladó szerkezet látványos, de indokolatlan megoldás marad. A *Tarr Béla-retrospektív* alcímet viselő könyvben nem is rajzolódik ki semmilyen vízió Tarr életművéről, nincsenek jelentősebb vagy hangsúlyosabb művek, Kővári mindegyik tárgyalt filmre egy zseni megnyilvánulásaként tekint, és mindről megállapítja, hogy csírájában a többit is tartalmazza. Ugyanakkor helyenként félreértelmezi, helyenként leegyszerűsíti Tarr filmjeit. Máskor indoklás nélkül rájuk erőltet egy vitatható spirituális olvasatot. Az elemzett filmeket nem helyezi el a magyar vagy európai filmtörténet kontextusában, és csak elvétve esik szó a Budapesti Iskoláról, a fikciós dokumentumfilmekről, az új érzékenységről, a fekete szériáról vagy az európai modernizmusról. Pedig a hiányosságok némelyikén egy bevezető és összegző fejezet könnyen segíthetett volna.

Szimpatikus és üdvözlendő az a koncepció, hogy Tarr filmjeiről Deleuze képelmélete és Tarkovszkij időkezelése nélkül is beszéljünk, de Kővári ritkán találja meg a személyesség, költői tartalomleírás, dicsőítés és értelmezés finom silisztikai egyensúlyát. Így gyakran átcsap ihletett szobafilozofálásba („*azt mondhatjuk, az ember felszámolta lelkét az ész apoteózisa révén*” – 26. o.) vagy ködösítő nagyotmondásba („*Tarr nem az értékek és a rend világ-mindenségbeli hiányáról beszél elsősorban, hanem ezek világmindenségbeli jelentéktelenek általi taposásáról – és az ebből egyenesen következő nyomorúságról –*, [...]” – 16.o.), ráadásul az elnézhetőnél jóval több a rossz mondat is („*Derzsi a legendává válás útján egyik szemét prózai körülmények közt autóbalesetben veszti.*” – 32.o.; „*A női szereplők kiválasztását tekintve a legapróbb részletekig nincs rés a pajzson.*” – 117. o), amin nyilván nem segített, hogy az impresszum szerint a szerkesztő azonos a szerzővel. Kővári megállapításai túl általánosak („*A Sátántangó a teremtés, a lét és a hanyatlás drámája.*” – 54. o.; „*A torinói ló olyan, mint egy ítéletismertetés: az előzmények folytán következtetni lehet rá, mi várható.*” – 55. o.), esetenként teljesen abszurdak („*A regény cselekményét, időkezelését, figuráit, lehet mondani, hűen megőrzi Tarr, ettől persze a film külön világ, de ez az alkotás [tehát a hét és fél órás Sátántangó] fogadható be legkönnyebben az ő, illetve Krasznahorkai László munkásságában járatlan néző számára.*”; „*A Sátántangó leszámolás. Valamennyi ember teremtette rendszerről lerántja a*

leplet” – 65. old.), asszociációi távoliak („*Bár Tarr hitchcocki vonzalma (sic!) köztudomású, e vonzalom befogadói természetű, elsősorban az elképesztő szakmai tudás, a humor és az intelligencia tiszteletére enged következtetni*” – 25. o.). Általános, hogy nehezen talál kontextust az elemzések során. Kivétel a Welles, Polanski és Tarr adaptációjának összevetésével az értelmezés terepét világosan kijelölő *Machbeth*-fejezet.

Ezek a rövid jegyzetek persze vállaltan az elismerés hangján szóló, esszéisztikus műelemzéseként definiálják magukat, csakhogy a fent említett kontextushíányt Kővári nem tudja megfogható és konkrét megfigyelésekkel, a filmekből levezetett megállapításokkal vagy releváns személyes megjegyzésekkel kitölteni. Tarr vizuális világát, kompozícióit, lassú kameramozgásait, stilizált világítási technikáját, minimalista filmzenéit csak érintőlegesen említi, és egyáltalán: közömbösnek mutatkozik a filmes formanyelvi megoldások iránt. Így eszköztelen lesz azon már-már kísérleti filmek értelmezésekor, amelyek radikálisan problematizálják a filmes cselekményvezetést (*Sátántangó*) vagy erősen képzőművészeti jellegű vizualitásra törekednek (*A torinói ló*). Kővári egy-egy jobban sikerült fejezetben képes közelebb hozni a befogadóhoz a filmet (*Machbeth*, *Őszi almanach*, *Panelkapcsolat*), felkelteni az érdeklődést Tarr művészete iránt, megvilágítani egy-egy visszatérő motívumot (tánc, sakk), de az életmű egyedi univerzumába, filmnyelvi kísérleteibe és tág értelmezési tartományaiába elsősorban a gazdag képanyagon keresztül kapunk betekintést.

(Kővári Orsolya: *Árnyékvilág – Tarr Béla-retrospektív*, Sprint Kiadó, 2012)

Cséby Géza

„BOLDG ÍRÓI TÁBOROZÁS A BALATON MELLETT...”

Balatoni Íróhét 1932, 1982

A „boldog írói táborozásról” Tamási Áron számolt be egyik, 1943-ban megjelent novellájában, a Királyi hercegben. Az elbeszélés címadója Albrecht főherceg volt, aki Keszthelyen meglátogatta az 1932-es Balatoni Íróhétre érkezett vendégeket. A történet viszont korábban kezdődött.

1932-ben megalakult az Írók Gazdasági Egyesülete az IGE, élén Pakots József országgyűlési képviselővel. Már alakulásuk évében megrendezték szeptember 4. és 11. között a Balatoni Íróhétet balatonfüredi, siófoki, keszthelyi és hévízi helyszínekkel. Az eseményről beszámolt a rádió és a lapok, a vasút pedig filléres gyorsokat indított a rendezvények helyszínére.

Az Íróhét végső szakaszát, szeptember 9-től 11-ig Keszthelyen rendezték meg, s a vasárnapi záróesemény egybeesett a felújított Helikoni Ünnepekkel. A város megbízásából az IGE helikoni pályázatot írt ki: egy helikoni ódára és novellára.

Az írók vonata 11 óra 10 perckor érkezett meg a fellobogózott vasútállomásra, ahol dr. Huszár Pál főszolgabíró, Reischl Imre városbíró, Berkes Ottó a gimnázium főigazgatója, dr. Lénárd János Festetics herceg főttkára fogadta őket. A vonatról elsőként Pakots József, az IGE elnöke szállt le, majd Supka Géza, Kodolányi János, Baktay Ervin, Szántó György, Szántó Györgyné, József Attila, Terescsényi György, Nagy Lajos, Tamási Áron, Tamásiné Holitzer Erzsébet, Szegedi István, Laczkó Géza, Ligeti Ernő, Mécs László, Berda József, Fenyő László, Fodor József és mások. A vendégek számára Hévízfürdő igazgatósága biztosított szállást, étkezést. De micsoda étkezést! A résztvevők a legnagyobb elismeréssel szóltak a „fejedelmi” vendéglátásról s arról, hogy Hévízen az igazgatóság még bált is rendezett számunkra, „*ahol a parasztnéppel együtt táncolt az egész IGE*”. Nagy Lajos *A menekülő ember* című munkájában így emlékezik ezekre a pillanatokra: „*Az asztalnál mindenütt mellettem ült (József) Attila, aki úgy élvezte az ételleket – halat, szárnyast, pazar köreteket, tortát, a legfinomabb gyümölcsöket -, hogy nyögött és sóhajtozott a gyönyörűségtől.*” Még aznap irodalmi estet rendeztek Keszthelyen, az Uránia mozgóképszínházban.

Móricz Virág és Fodor András, 1982-ben

A következő napon megalakították az IGE Zala megyei Csoportját. A zalai IGE-fiók díszelnöke a tömegszonyban szenvedő, különc Festetics Tasziló herceg lett. Este az Urániában bemutatták Tersánszky Józsi Jenő Magyar Képeskönyvét – az előadás főszereplője és rendezője maga a szerző volt.

A nyüzsgő hetivásárral tarkított vasárnap a keszthelyi helikoni ünnepség napja is volt. A központi ünnepséget a parkbeli Helikon emlékműnél tartották. Itt következett a helikoni pályázat eredményhirdetése. A beérkezett húsz óda és nyolc novella közül Szöllősy Ferenc *A balatoni aranyhíd* című elbeszélése és Palasovszky Béla *Magyar Helikon* című verse lett a legjobb. A rendezvény végén Paulini Béla gyöngyösbokrétásai léptek fel, és felvonult a környék népviseletbe öltözött fiatalsága. Este a Keszthelyi-öbölben lampionos vitorlás és csónakfelvonulás zárta a három napos ünnepet.

A rendezvény fő motorja minden kétséget kizáróan Pakots József volt, aki – Móricz Virág szavaival élve – „nem volt író, nem szerkesztő csak jó, jószívű és képviselő. Szerelmes volt az irodalomba és az írókba, s mindenre kész volt érettük”. Az írók egy emlékalbumot adtak át Pakotsnak, melynek írásai Keszthelyen és Hévízen születtek. Ebben, a Petőfi Irodalmi Múzeumban található kéziratos füzetben olvashatjuk többek közt József Attila ismert rögtönzését is, amit Hévízen írt szeptember 10-én: „Kezdetben volt Pakots, / aztán lőn az Ige. / Köztünk ő a kapocs, / azért jöttünk ide.” Az első íróhetet még három követte, 1933-ban Lillafüreden, 1934-ben a Margitszigeten, végül 1936-ban Miskolcon.

A Balatoni Íróhét ötvenedik évfordulója tiszteletére 1982. szeptember 4-én és 5-én emlékülést tartottak Keszthelyen. A Goldmark Károly Művelődési Központ szervezésében lezajlott két napos rendezvény társrendezői a Magyar Írók Országos Szövetsége és a Művészeti Alap Irodalmi Szakosztálya voltak. A Szövetség részéről Nagy Gáspár, az Alap részéről Funk Miklós. A helyi valamint megyei párt- és állami vezetők által következetesen negligált rendezvényre mintegy harminc irodalmár érkezett, köztük: Bertók László, Bodnár György, Cseres Tibor, Csorba Győző, Csurka István, D. Magyar Imre, Fodor András, Galsai Pongrác, Gazdag Erzs, Görgey Gábor, Jánossy István, Laczkó András, Mátyás Ferenc, M. Pásztor József, Móricz Virág, Nagy Gáspár, Péntek Imre, Takáts Gyula, Tasi József, Tóbiás Áron, Tóth Bálint. Ekkor avatta fel Cseres Tibor a Keszthelyi Pantheon első, az Íróhétre emlékező márványtábláját is.

Az emlékülést a keszthelyi színház nagy klubtermében rendezték meg, ahol Fodor András elnöki megnyitóját követően hét előadás hangzott el. Az előadások szövege nyomtatásban is megjelent az 1983-ban kiadott *A Balatoni Íróhét 50. évfordulójának emlékülése* című kiadványban. Cséby Géza: *A Balatoni Íróhét keszthelyi eseményei*; Laczkó András: *A Helikoni díj nyertese – Szöllősy Ferenc*; M. Pásztor József: *Margitszigeti Íróhét 1934-ben*; Móricz Virág: *Móricz Zsigmond IGÉ-je*; Tasi József: *Az Íróhét dokumentumaiból*; Cseres Tibor: *Ki támogatja az irodalmat? (Az IGÉ-től az ALAP-ig)*; Bodnár György: *Böloni György az állami mecénás*. Ebéd után az emlékülés résztvevői Hévízre utaztak, majd este a keszthelyi Vadaskerti Csárdában folytattak – akárcsak 50 évvel azelőtt – jóízű, hangos vitától mentes beszélgetéseket.

Az est folyamán jelen sorok írójának emlékkönyvébe számos rögtönzést, jókívánságot írtak:

Szeptember 4-én este, éjjel, teljesen oldott hangulatban minden jót kívánok az IGE emlékülés résztvevőinek s magunknak. Cseres Tibor

Kedves Géza! / Van-e géze? / Kössön (csomót?) / be, mert el vérzek: / ez egy rossz (elő)érzet. Péntek Imre

Ha kinyílna az elme, - / belátná: / Keszthely többet érdemelne!. Mátyás Ferenc Íróhét: / volt / itt / író / 37! / ha / még / egyszer / eljövünk / IGE s ALAP / Keszthely / alatt / az asztal alatt / a Vadaskerti Csárdában / örökre itt marad. Nagy Gáspár – lehet, hogy egy hétig maradunk?

Ötven év nyarait múlattam ez isteni tájon, / hol pincék zugolyán Berzsenyi szelleme leng. / Bűvös összhangban bár látnám tájait újra / Múzsák és madarak kellemes őrhelyeként. Jánossy István

Másnap a Festetics kastélyban tervezett beszélgetésen, amely a Balatonról, Keszthelyről és környékéről szólt volna, távolmaradásukkal tüntettek a megye és a város első számú vezetői. Itt volt viszont Rosta Sándor, a Balatoni Intéző Bizottság titkára, dr. Ács László a keszthelyi Járási Hivatal elnöke és Tóthné Simán Mária író, a keszthelyi Városi Tanács elnökhelyettese, valamint Tóth Zoltán a Hazafias Népfront keszthelyi vezetője. A tanácskozást követően az írók egy csoportja Cserszegre utazott, ahol a temetőben Csurka István rövid megemlékezést tartott Szabó István író sírjánál. A búcsúébredre a Gyöngyösi Csárdában került sor.

A Balatoni Íróhét ötvenedik évfordulója kapcsán megrendezett két napos találkozón sikerült rávilágítanom arra, hogy József Attila négysoros rögtönzésének születési helyét az irodalomtörténet addig hibásan Balatonlellére tette, holott azt Hévízen írta a költő. Az rendezvény után jelent meg M. Pásztor József „*Kezdetben volt Pakots*” – *Az IGE íróhetek krónikája 1932-1936* című kötete, amely eredménnyel tett kísérletet irodalomtörténetünk néhány fehér foltjának eltüntetésére.

Cséby Géza. (Keszthely, 1947) költő, műfordító, művelődéskutató. Legutóbbi kötete: *A csend visszhangjai* (Lengyel költők a XX. és XXI. század fordulóján, 2010). Bessenyei György-díj, a Lengyel Köztársaság Érdemrendjének Tisztikeresztje, Keszthely Városért Díj stb. Lapunk olvasószerkesztője, a szerkesztőbizottság tagja.

Muszatics Péter

MEGLEPŐ, DE ÉRTHETŐ

Festeticsék egy 1938-as Life Magazinban

Véletlenül került a kezembe a Life magazin 1938. szeptember 12-i száma. A címlapján egy címeres sisakos, elszánt tekintetű magyar katona pózol, alatta talányos cím: „Egy ‘porosz’ – Magyarországon” („A ‘Prussian’ – in Hungary”). Egy magyar a világ egykor legolvasottabb lapjának elején? Izgatottan nyitottam ki a képes magazint, amely Horthy és Hitler találkozójáról számolt be, és a közelgő háború esélyeit latolgatta. Fotóösszé-rovata pedig, a találkozó apropóján, hosszú, tízoldalas összeállítást közölt Magyarországról. Meglepetésemre számos képen Keszthely és a Festetics-család tagjai szerepeltek.

Különös világ volt Magyarországon a II. világháború előtti években. Különös mikrovilág. Zárt és sértett társadalom – melyben elválaszthatatlanul keveredett tradíció és tradíciópótlék, érték és giccs, nemesség és képmutatás –, egy régi, feudális-feudalisztikus kultúra élte utolsó napjait. Furcsa mindezt egy amerikai magazin fotóin keresztül látni. A Life Margaret Bourke-White-ot küldte Magyarországra, „a király nélküli királyságba”. „Krumpliformájúnak” írja le az Ohio-méretű országot („potato-shaped land”), amit a háború utáni béketárgyalásokon

„meghámoztak” – de kétszer olyan vastag héjat vágta le róla, mint a maradék. A lehámozott-elvesztett területek miatti magyar panasz és revansvágy igazi politikai dinamit, mert – írja a lap – az igény „meglepő, de érthető” („amazingly reasonable”). És mert harcias népről van szó, „a Dél poroszairól” („Prussians of the South”), lőporossá tesz az egész térséget, amit Hitler szikrája és az erőviszonyok módosulása lánggra lobbanthat.

Bourke-White, a század egyik legjobb fotóriporterének képei tobzódhatnak az egyenruháktól, kardoktól, tollas sisakoktól, vállrojtoktól, kitüntetésektől minden szinten – Rácztábornoktól, a hadügyminisztertől a Festeticsek ajtonállójáig. Magyarország afféle „Ruritánia” lehetett az amerikai olvasóknak – Anthony Page híres, egy fikatív közép-európai királyságban játszódó regényének, *A zendai fogoly*nak a színhelye. A könyvet éppen akkoriban, 1937-ben filmesítették meg nagy sikerrel Hollywoodban. Amerika, kénytelen-kelletlen, érdeklődött Európa közepe iránt, mert politikája aggodalomra adott okot.

A Life sorra vesz számos klisé a Parlamenttől a gyógyfürdőkön át a pusztáig és a gulyásig. Első pillantásra, írják, a Magyar Királyság olyan, mint egy harcias „vígopere-ország” („a musical-comedy land”), de emögött minden van, kivéve a vígságot. Hiszen a magyarok története, amit pár sorban összefoglalnak, nem más, mint gyilkosságok és a túlélésért folytatott harcok sora. Kissé megmosolyogtató uniformis-mániájuk és harciasságuk is erre vezethető vissza.

A magyar arisztokraták életmódja a magazin riporterét a lengyelekére emlékezteti. Mintha, távol az ország hétköznapjaitól, egy párhuzamos világban, a „magasban” élnének. Festetics Tasziló herceg például nem egyenruhában, hanem angol szabású, elegáns, könnyű zakóban, fehér nadrágban látható Bourke-White képein. Az egyik legnagyobb, mérhetetlen területre kiterjedő magyar feudális földbirtok ura „jól tartja” számos parasztját („treats him well”), de nem pénzben, hanem természetben javadalmazza őket („he pays them in goods”). Magyarország mindig is az óriási egyenlőtlenségek országa volt.

A Festetics-kastély, amely a lap szerint „olyan nagy, mint Versailles”, sértetlenül, teljes háború előtti pompájában látható a lapban. A könyvtár közepén egy albumba mélyed a jovialis herceg, körülötte kényelmes karosszékek, földgömb, íróasztal, rajta folyóiratok. A következő képen feleségével teáznak ezernyi csecsebecse, virágok, tálak, számos festmény és fotó között – mindebben nincs semmi múzeum-szerű. Márai Sándorra gondolok és *A gyertyák csonkig égnek*re, a nagyjából ugyanekkor írt, később világsiker aratott regényre. Egy életforma utolsó napjait látjuk itt is, néhány évvel a világhétköz előtt. A Life-ban az új családi mauzóleum is látható.

Ez a mauzóleum most, sok évtizeddel később, romos. Kövezetét morzsolja a szélsőséges közép-európai időjárás, fölveri a gaz, ablakait betörték. Ez a síremlék-memento éppen úgy szimbolikus, mint az államosított és „Helikon kastélymúzeummá” átkeresztelt kastély. 1945-ben Magyarországon új időszámítás kezdődött, a múlt

– jó és rossz elemeivel, giccses kacatjaival és tartalmat, tudást őrző túlélőivel, kincsekkel zsúfolt palotákkal és demagóg politikusokkal együtt – *mindenestül* a szemétdombra került. Senki sem fáradozott értékes és értéktelen különválasztásával.

A Festeticsek kastélya még jól járt: nemesi házak százait pusztították el ekkor. Ezt a kastélyt megmentették, de a család – és ezzel a város – múltjának nagy része elfelejtődött. Néha, váratlanul – mint most, egy régi amerikai magazinnak köszönhetően – felbukkan egy-egy töredék, aztán újra eltűnik a homályban és az érdektelenségben.

A Life 1938-as összeállításában szerepel a fekete garbós, élénken gesztikuláló Szálasi – mögötte ott a Nagy-Magyarország-térkép –, és természetesen a tengerészuniformist viselő Horthy is a Mária Terézia-renddel, valamiképpen a Monarchia bizarr, kisállami továbbélését jelképezve. A lap végül sejteti, merre halad Hitler szövetségeseiként az ország. Mi, utódok már ismerjük a folytatást.

A Festetics-család tagjai meglehetősen távolságtartással kezelték a középnemesi származású kormányzót – aki állítólag csak a hátsó kapun léphetett be a keszthelyi kastélyba. Talán az egész ellentmondásos „politikai dinamithoz”, azaz Közép-Európához is így viszonyultak. De ezt csak feltételezem, elnézve Margaret Bourke-White fotóit – mert a család történetéről, különösen a kastély utolsó lakóiról nehéz információt találni. Tudomásom szerint senki sem írt róluk könyvet. Közép-Európában időről-időre megszakad a történelmi kontinuitás – a fonalak újraszövése pedig nehéz feladat. A nemtudásban és érdektelenségben ott voltan a túlélési kényszer és a történelmi-politikai görcsök emléke is. A Festeticsek szerteágazó krónikájának felelevenítése, a hamis és az értékes különválasztása termékenyítően formálhatná Keszthely és Magyarország 21. századi identitását is. Ennek egyelőre kevés a jele – ami meglepő, de érthető.

Muszatics Péter (Keszthely, 1976) Jogász, médiaszakember, a Színház- és Filmművészeti Egyetem doktorandusza. Több televíziós riport- és portréfilm rendezője, a CineClassics filmtörténeti programsorozat kurátora. Írásai a Vigiliában és a Metropolisban jelennek meg.

„AMOLYAN EUFÓRIA EZ” – Jordán Tamás és Ruszt József levelezéséből

Idén nyáron lett volna 75 éves Ruszt József, a zalaegerszegi színházalapító, az elmúlt évtizedek egyik legnagyobb hatású rendezője. Úgy kívántunk megemlékezni róla, hogy egyfajta emlékezésre kérjük Jordán Tamást, a rendező barátját, aki 2003 és 2008 között a Nemzeti Színházat vezette (ma az általa alapított Weöres Sándor Színház igazgatója). Szívszorító és igen tanulságos anyagot kaptunk tőle: a Ruszt halála előtti hónapok levelezéseiből válogathattunk. Ezzel emlékezünk Ruszt Józsefre. (A leveleket szöveghűen közöljük.)

2005. január 13.

A másik. Te csak úgy egyszerűen odaírtad nekem, hogy a szöveget megtalálom a színház honlapján. Lényegében nem tudom, hogy mi az, bár sokat hallottam már a szót emlegetni. Néztam is, mint borjú az újkapura, mert még sosem csináltam ilyet. Azt láttam, hogy van egy rövid kék színű betűsor, hát rávittem a kurzort és egy „tenyérke” lett belőle, kattintottam és kinyílt valami, ami úgy félig-meddig látszott, aztán nyitogattam erre-arra, aztán valahova megint klikkeltem egyet, taláломra, és a nyomtató egyszer csak kinyomtatott szépen négy oldalt. Ez nagy sikerélmény számomra, és ez már örökre a te leveledhez fűződik. Már csak azt kellene tudnom, hogy mennyi idő is ez, az „örökre”? Azt mondják, hogy nem sok. Talán még egy év. Azt mondják, nem lehet, nem szabad vállalni az operációt, mert a maradék tüdővel nem lesz annyi levegőm, hogy viszonylag életképes legyek, ágyhoz, palackhoz lennék kötve. Ezt az egészet hétfő óta emésztgetem, ma kezdtem kissé megnyugodni, valahogy úgy jött helyre a kedélyem, mintha ez az egész nem velem történné, mintha csak valami mese lenne. Az igaz, hogy nem fürödtem ma, csak mosakodtam, mert a fürdővíztől, vagy a felszálló párától talán, de fulladozom, s nem akarok még egyszer meztelen pánikban kikászálódni a kádból, és végigrohanni a lakáson az erélyig, egy korty friss levegőért, amint ez már egyszer megtörtént. De ma tevékeny voltam, mostam, meg egyebek, meg hát ebből a levélből is láthatod, hogy locsogok-fecsegek, közlékeny vagyok. Amolyan eufória ez.

Feladó: Jordán Tamás
Címzett: Ruszt József
Elküldve: 2005. január 17. 6:38
Tárgy: Internet

Minden percért kár szerintem, amit a maradék idődben nem az internettel töltöd. Első távlecke. Klickelej a képernyőn a kék „e” betűre. Megjelenik az internet alaplap, ez min-denkinél más – amire be van állítva. Felül van egy vízszintes hosszúkás ablak, bele van írva a megjelent lap címe. Vidd rá a kurzort és klickelej rá. Elfeketedik az egész sor. (Lehet, hogy egyszer, lehet, hogy háromszor kell odaklickelej. Addig kísérletezz, amíg be nem feketedik a cím.) Írd be, hogy www.google.hu (most látom, hogy a levelemben ez kék színnel kiemelődik, tehát valószínűleg elég erre ráklickelej – ez is járható út).

Itt is találsz felül egy vízszintes hosszú ablakot. A google az keresőprogram, azt kéri, hogy írd be neki ebbe a sávba azt, amire kíváncsi vagy. Most írd be azt pl. hogy Ruszt József, majd klickelej rá a „keresés” feliratú kis téglácskára. Meglepetésedre találsz egy csomó anyagot. Oda kell klickelej, amire kíváncsi vagy.

Ha eluntad magad, a vissza-nyíllal (balra fent) térj vissza a google programhoz (ha nem adja vissza, kezdj egészen előlről a műveletsort) Ha visszajött a www.google.hu, akkor (csak azért, hogy lásd – mindent megtalál az oldalon) írd be a kedvemért pl. azt, hogy „kafferbivaly” – az idézőjelet ne írd bele. Utána már szerintem tudsz ezen a módon kalandozni a világsztrádán.

Jó szórakozást kívánok és azonnali beszámolót, hogy sikerült-e a dolog, és ha igen, hogy tetszik.

2005. január 17.

Tomi!

Örülök. Kedves vagy! Minden úgy sikerült, ahogy leírtad. Kinyitottam a „kafferbivaly” is, helyesebben beírtam és ráálltam, de semmi érdekeset én nem találtam. Egyébként ennyit már korábban is csináltam, csak a kezdőlépést elfelejtettem. Most már értem. Cím (kék) kell, és csak rá kell kattintani, a további menet magától értődik.

2005. február 3.

Tamás!

E héten járok már át Szombathelyre a sugárkezelésekre. Az első nem, de a második már alaposan megviselt. Megmagyarázhatatlan, leírhatatlan tünetekkel jár. Nem tudsz tüszenteni, pedig ott van az orrodan iszonyú erővel. Úgy érzed, bepisálsz, mégsem jön, a legváratlanabb helyeken elkezdenek tikkelni az idegeid, (ez persze nem szabatos fogalmazás, de nincsenek rá szavak), de nem tudod, hogy hol, tehát nem a lábad, a kezéd, a szemed, hanem mintha az egész szervezeted tikkelni kezdene; lehetetlenség elaludni, mert az ilyen és ehhez hasonló szinte hallucinációs tünetek percenként újra indulnak.

Ma valamivel könnyebb, ma viszont a sofőr volt nagyon ideges, mert iszonyúan havazott, s néhány kamion egyszerűen képtelen volt felkapaszkodni egy-egy erősebb lejtőn és megállt. Az út így majdnem háromszorosa lett a megszokott-nak, s lehetett volna a helyzet még rosszabb is.

Mindez azért nagyon szar, mert még a múlt héten belekezdtem a régi dolgaimban rendet teremteni. Gondoltam ez a Szombathely több mint egy hónapon át elviszi a napjaim felét, a másik felét kihasználom a rendteremtésre. No, mindezt csak gondoltam. Tegnap úgy ültem itt két hányás közt, mint a hülye. A költözések, meg a pakolások miatt, nem is igen emlékszem, hol, mi van? Itt állok egy szobányi kupac előtt, és nincs hozzá erőm. Csak ülök és kínlódom. Talán ehhez is csak egy-két nap kell, aztán majd ez is csak könnyebb lesz.

Nem elkésérítésképpen írom ezeket, de ki-ki természetesen a maga bajával foglalkozik. Neked valahogy okosan, ügyesen bírnod kell, és csinálnod kell valamit abból a Nemzetiből, mert beírod a neved a Nemzeti, meg a magyar színház-történetbe, és nem mindegy hogy hogyan! Nagy felelősség, Tamás! Hívjál meg fiatal rendezőket. Legyen valamilyen ügy, vagy stílus, amit ez a színház képvisel. Azt hiszem elvitt egy kicsit téged az Egyetemi Színpad szellemének a közérzete. Azt már nem lehet megcsinálni, magad is láthatod. Lehet csinálni egy kellemes hangulatú színházat, ahol belül jól érzik magukat az emberek. Már az is nagy dolog, befele! - kifele - senki sem fogja észrevenni és feljegyezni.

Tamás! Ha akarjuk, ha nem, MEGMARADUNK, ÉS NEM MINDEGY, HOGY HOGYAN! SZAROK VOLTUNK? NEM VOLTUNK AZOK? ÉS MÉG EZT IS NEKÜNK KELL BEBIZONYÍTANI!

Tényleg csinálnod kell valamit! Nem idegesíteni akarlak, de ezt, így kerek-perec ki kellett mondanom!

Öllelek Jóska

2005. február 6.

Drága Tamás!

Most, hogy viaskodom a halállal, sokszor eszembe jut, hogy érdemes-e, nem az egészért, persze azért mindig, de az egész, ritkán egy öregember dolga, az egészhez mindig egy nemzedék képes csak hozzányúlni, mint amilyen a miénk is volt. Ugye nem haragszol, ha megismétlem múltkori levelemből azt a mondatot, hogy nincs, és már nem is lesz Egyetemi Színpad soha, persze lesz valami más, ehhez kell az a bizonyos nemzedék! Nekünk el kell mennünk, meg kell halnunk, bizony ki kell törölni bizonyos dolgokat a történelemből, nem úgy persze, hogy áthazudjuk, hanem úgy, hogy átugorjuk. Most én ezt érzem a mai húszéves generációban, nyitott, csecsemőfejű emberek, kiradírozott homlokkal. Eddig erről azt gondoltam, hogy ez rossz, most már tudom, hogy valóban rossz, de ez a rossz az ára, az új jónak. Ezzel a generációval fog megküzdeni a következő, és nem mivelünk, mint ahogy azt, mi mint, valami Don Quijoték (így írjuk?) gondoltuk. Épp ma tűnődtem el ezen, reggel Gálffi Lacinál (mert nála voltam), néztem a tévét, és a reggeli okos csevejben a Hitler-filmről beszélgettek Szabó István meg a többiek. Figyeltem őket, persze, okosakat beszéltek, de akkor én már Egri Márti vártam, s akkor az jutott eszembe, hogy Egri Pista, akit én még jól ismertem, Márti papája, Buchenwaldból jött haza, és Márti és Kati szerint is, soha egyetlen szót nem mesélt ezekről a szörnyűségekről. Én ezt most nem tudom kibontani, hogy én ezzel mit is akarok mondani. De azt hiszem, Egri Pistának volt igaza, aki erről nem beszélt (és egyáltalán nem beszéltek erről azok, akik megjárták!), mert az volt a dolguk, hogy csináljanak itt egy új világot. Hogy ez a világ nem lett jó, vagy ilyen lett, az más kérdés. De ő pontosan tudta és végezte a dolgát. Ezt lehetett ettől a nemzedéktől megtanulni. Azt hiszem én meg is tanultam.

Egyébként, gondolom, talán a fentiekből kiderült, fenn voltam Pesten, tegnap délelőtt mentem, és ma délután jöttem. Találkoztam néhány barátommal, akikkel ezt nagyon fontosnak érzetem, ma délelőtt pedig a lányok voltak: Egri Márti, meg Andrea egy tíz évig tartó barátság „oltára”, no meg feleségem Aliz, akivel az utóbbi hónapokban, betegségem óta viszonylag gyakran és termékenyen levelezgetek. Csak annyi volt a probléma, hogy a kiadagolt és kikészített gyógyszereket nem vittem fel. Tegnap este már kezdtem érezni, hogy van némi baj, az éjszaka elég nehéz volt, jöttek a fájdalmak, most tudom, milyen fájdalmaim vannak, ha nem veszem be az erre adott gyógyszert. Ma délelőtt hősiezen viselkedtem, és félájultan érkeztem haza.

2005. február 17.

Nem akarok untatni saját nyavalyáimmal, a híreim nem igazán jók. Az, hogy Szom-bathelyen húsz sugárkezelést kapok, annyit jelent, bár ezt nem mondják, hogy ennyi sugárdózis után nincs az a sebész, aki fel meri vágni a mellkasodat. A gép, amely 16 mp sugarat ad felülre a mellkasra és ugyanennyit alulról. Ma éppen akkor romlott el, amikor én feküdtem a padján, és az alsó sugár következtetett volna. Bejöttek az illetékesek, húzogatták, noszogatták, ütögették a huzalokat és a berendezéseket, mint annak idején mi az első szovjet gyártmányú televíziós készülékeinket.

A héten hétfőn és kedden nem volt rendelés, mert a fizikusok dolgoztak a gépen. Szerdán oda telefonáltam reggel, mondák mégse induljak el, hanem csak csütörtökön, tehát ma. Ma pedig ez történt. Két és fél megyének van egy ilyen gépe! El tudod ezt képzelni?

A kezeléseknak komoly mellékhatásai vannak, néha nyelő görcseim vannak, ezek iszonyatosan fájdalmas pillanatok. Felszaladt a vérnyomásom, és kb. 120-130 a pulzusom. Az orvosokat szinte lehetetlen megtalálni. Ma sikerült végre. Be is vettem az első gyógyszert, a vérnyomás normálisra lement, a pulzus pedig visszaállt a nálam megszokott nyolcvanra.

Dolgozom, ahogy tudok. Bár nehéz, mert nem tudok hosszabb időt koncentrálni. Többen kérték tőlem, hogy azt a tankönyvet, amit a színészmesterségről még Mezei Éva felkérésére 1968-ban írtam, újítsam fel, mert minden egyetemen ez a jegyzet, ebből oktatják a színházat, miközben tele van Lukács idézetekkel. No el kezdtem ezen dolgozni, elég tisztességesen haladok vele. A szerencsém az, hogy én iskolában tanultam gépelni, tehát vakon írok, mert tele van minden írásom hibával, mert már a kemoterápia, most meg a sugárkezelés teljesen elvették a szemem világát. Találomra látok.

Édes Tamás!

Most semmi vidám nem jut eszembe, pedig most jól jönne egy slusszpoén, például, hogy Herr nem tudom milyen generális valóban átjutott-e a Pisegrú vizén? Ha te tudsz felőle valami konkrétat, kérlek, sürgősen értesíts!

Öllemek

Jóska

2005. február 18.

Tamás!

Nem állítom, hogy az egészségügy van a legnagyobb bajban, nem tudom. Én most azt ismerem sajnos elég jól, és bizony szarban van. De minden szarban van Tamás, és én ezt nem értem. Néha az az érzésem, nincsenek szakemberek a megfelelő helyeken, hanem kommunikációs gépek vannak helyettük, akik darálják nekünk, amit éppen kell.

A tankönyv újraírásában örömet lelem, hogy gyakorlatilag van-e ennek haszna azt nem tudom. Többen kérték tőlem, hogy írjam újra. Nánay Pista, meg azok a dramaturg fiúk, akiket mi neveltünk ki, a nevük most nem jut eszembe, s akik most Miskolcon, meg Veszprémben tanítják ezt a bizonyos színház esztétikát. Én őket ismerem. Hogy ki fogja kiadni, ki szerződik, és ki fizet érte, abszurd kérdések számomra, mert mire ez odáig eljut, addig én már tudod ott leszek valahol... Az megnyugtat, hogy megcsinálom, hogy jó-e, használható-e, már csak gyakorlati szempontból sem igen érdekel.

Pár perc múlva indulnom kell Szombathelyre.

Öllemek

Jóska

2005. április 4.

Két napon át, bámultam a televíziót, most a hét végén. Megejtő és elgondolkoztató volt a Pápa gyönyörű agóniája. Így ilyen, még nem élhattünk meg... Azt hiszem valóban a század egyik legnagyobb jelentőségű figurája volt, emberileg meg könnyekre fakasztó... Engem különösen, ki oly közel vagyok már hozzá, és még nem tudom milyen lesz?!

Legszívesebben ilyeneket írnék most neked, ha engednék a spontán kitüremkedő akaratnak: vigyázz magadra fiam, és kössél sálat, csalóka még ez az idő...

Öllemek

Jóska

2005. április 19.

Drága Tamás!

Én úgy vagyok Istennel, hogy nem hiszem, de úgy élek, mintha hinném. Érthető? Nem tudok másképpen élni. Gyermekkoromban nagyon vallásosan nevelkedtem. Kicsiny koromtól fogva ott sürgölődtem a templom, az oltár és a sekrestye körül. Már piciny koromban ministráltam. Amikor Isaszegen felavatták az Újtemplomot (nem emlékszem hányban lehetett, a Mindszenty per környékén!) az a kitüntetés ért, hogy ministrálhattam a nagymiséén. El tudod képzelni milyen céccóval jár, ha a váci püspök celebrálja a nagymiséét, és én ott ministrálhattam. Nagyon nagy színházat kaptam a templomtól, és nagyon nagy színházat kaptam a falubéli műkedvelőktől. E kettőből jött ki az én színházam.

Más!

A héten talán eldől, hogyan lesz tovább. A zalaegerszegi tüdő-szakorvosnak konzultálnia kell a szombathelyi mellkas-sebésszel, hogy vállalható-e a műtét, s ahhoz még milyen vizsgálatok szükségesek.

A másik nagy kérdés, hogy én vállalom-e a műtétet!

Ha nincs műtét, akkor kaphatok még 8 sugarat, többet ember nem kaphat, mert szétégetnének a mellkasában mindent. Így is sokat károsodott a nyelőcsövem, nyelni sokszor komoly problémát jelent.

Kaphatok még két kemoterápiás kezelést, és ezzel vége. Ez jó esetben másfél év, rosszabbik, egy év. Lassú elsovadás, a végén nagy kínokkal.

Ha vállalom a műtétet, vállalom kell a rizikót is.

Lehet, hogy nem ébredek fel. Ez a legszebb, sok mindent megoldana, minden irónia nélkül, csak bele kell alaposan gondolni!

Sikerül a műtét, de ágyhoz és oxigénhez kötve kell leélnem azt három-négy évet, amennyi haladékat az operáció adni tud.

Kérdések:

Tudok-e dolgozni? Hogyan leszek képes ellátni magam, s itt leginkább az intímabb dolgokra gondolok.

Ha azt mondják, fogok tudni dolgozni és az életminőségem nem csökken egy bizonyos szint alá, akkor vállalom a műtétet.

Ez van Tamás!

Jó lett volna még 3-4 év. Erre számoltam ki magamnak a teendőket.

Egy széppel búcsúzom.

Thomas Mann 70 éves volt, amikor megfázott. A család, főleg a nagyszerű feleség, nem nyugodott bele a diagnózisba, utána járt: tüdő rák. Mik az esélyek? Fél

év. Meg lehet-e operálni? 70 éves ember, ott halna meg a műtőasztalon. Ekkor 1945-öt írtunk.

A feleség Chicagóban talált egy fiatal sebészt, aki vállalta a műtétet. Az öreg kibírta a mellkas felnyitását, meggyógyult, és 80 évesen, tíz évvel később halt meg, és nem tette le a szivart!

Ilyen csodák is vannak.

Most azt hiszem az a helyzet, hogy sok a gép és kevés az ember.

Öllelek

Jóska

2005. április 27.

Drága Tamás!

Szombathelyről és az operációról!

Nagyszerű papas ez az orvos. Tele feszültséggel, gyermeki félelemmel mentem el, ültem végig az autóban az egy órányi utat, aztán amikor leültünk beszélgetni, nézegettük a leleteket, ezeket az óriási röntgen hieroglifákat, egyre nyugodtabb lettem. És teljesen feldobva jöttem vissza. Egy mondatot idézek Neked az ott készült jelentésből:

„Minden körülményt alaposan mérlegelve a műtét a szokásosnál valamivel magasabb rizikó mellett, de reális eséllyel elvégezhető.”

Beszélgetés közben arról győzött meg engem ez az ember, hogy először is, ez egy szakma, érteni kell és lehet hozzá, és ő ért hozzá.

Nem akarlak untatni a részletekkel, döbbenetesen izgalmasak. Ha kiveszi a jobb tüdőt, amelyik a nagyobb, s amelyik még mindig a felét adja annak a levegőnek, amire szükségem van, tehát ha kiveszi, akkor a fele marad. Elég lesz-e? Ez rizikó. De! Az a tüdő, amelyikben a betegség van, és a felét adja a mostani levegőmnek, rossz levegőt ad, tele van széndioxiddal, mert a rákos sejtek miatt nem tudja megkülönböztetni a széndioxidot az oxigéntől. Tehát, ha ezt kiveszi, a maradék levegőben tiszta oxigén kerül a keringésbe, tehát paradox módon javul az életminőségem.

Kiszámolja, hogy a tüdő melyik egy köbcentije, mekkora gázcserére képes! Csodálatos. A mellkas másodszori felnyitása 68 éves korban már önmagában életveszélyes rizikó, nem is beszélve arról a sokkról, amit az egész szervezet elsz szenved ettől, főleg a szív, ami annyit is jelenthet, hogy nem ébredek fel az altatásból. Ez is rizikó.

De! Megállapodtunk, kezet fogtunk a tétre. Azt mondtam neki, én a legnagyobb adom, a bizalmamat, s ez az életem. Nevettünk.

Ha leszámíthatnám ezt az egész szar országot, meg az elitjét, néhány kivétellel, tulajdon-képpen szép öregségem lenne. Sokat gondolkodtam mostanában rajta, vajon megérdemelem-e? Nem tudom. Talán igen. Nem voltam kártékony ember, sok jót csináltam sok embernek, és sok embert tudtam szeretni igazán és őszinte kívánással.

Öllemek

Jóska

2005. április 28.

Tamás!

Vegyem sorra?

A cigaretta, naponta kb. 20-at szívok, de nem szívom le, inkább csak forgatom a kezemben és mindig nyitva az ablak, vagy az erkélyajtó, hogy kivigye a füstöt, vagy van egy elszívó masinám, és azt bekapcsolom. Talán majd az operáció – ha túléllem – lesz olyan cezúra, hogy le tudom tenni végleg. Érdekes, ha benn vagyok valahol, például a színházban, körülöttem dohányoznak, az engem idegesít, és én nem dohányzom. A kórházban ugyanez a helyzet. Amikor a szemem operálták, be kellett feküdnöm, eszembe se jutott, hogy rágyújtsak.

A színház!

Nagyon nehéz dolog. Nyílt titok, hogy krónikus színházbanemjáró voltam, s hogy csak a próbákat szerettem. Gondolkoztam már rajta, hogy megpróbálom ezt megfogalmazni, de aztán hagytam, legyen ez, maradjon ez furcsa és titok. Azt hiszem inkább mindig kerestem valamit, ezért szerettem próbálni, az eredmény már kevésbé érdekelt, annyira persze mindig, hogy tudjam, kivel mit sikerült elérnem. Pedagógiaileg néztem előadásokat, esztétikailag soha. Vagy talán háromszor egész életemben, azokból is egy saját volt, a Pokol. Azt minden előadáson láttam, akkor nem, amikor kinn voltatok vele Katowicében.

Öllemek

Jóska

